Ioan Al. Brătescu-Voinești

Al. Vlahuță. — I. L. Caragiale

O MIE

„Librăria Universală Leon Alcalay"
ALCALAY & Cº
Bucuresti, Calea Victoriei, 37.

www.dacoromanica.ro

Prețul 30 Bani.

Brătescu-Voinești

OPERE APĂRUTE
în Editura Librăriei ALCALAY & C-ie

Ediţiuni de lux cu coperte artistice în culori:

INTUNERIC şi LUMINĂ Lei 4.50
IN LUMEA DREPTĂŢII „ 4.50
SORANA „ 3.—

EDIŢIA „BIBLIOTECII PENTRU TOŢI"

No. 668

NEAMUL UDRESTILOR

cu următorul conţinut:

Puiul. — Din trecutul unui judecător. — Mixandre. — Microbul. — Magheranul. Sâmbăta. — Moartea lui Castor. — Intâmplare. — Conu Alecu.

Preţul 0.50.

Pe marginea cărţilor „ *0.30.*

www.dacoromanica.ro

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

No. 1000.

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

AL. VLAHUȚA

I. L. CARAGIALE

O MIE

BUCUREȘTI

EDITURA „LIBRARIEI UNIVERSALE LEON ALCALAY“
ALCALAY & Comp.
37, CALEA VICTORIEI, 37

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI:

„VIOLONCELUL“

„FARISEU....“

*

AL. VLAHUȚĂ:

„POPA GHEORGHE“

*

I. L. CARAGIALE:

„LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE“

„PARADOXAL“

*

www.dacoromanica.ro

PREFAȚA

Cu numărul de față »Biblioteca pentru Toți« își serbează douăzeci și unu de ani de apariție și înscrie al o miilea număr, apărut într'o publicație periodică neîntreruptă.

Altfel am fi dorit să se serbeze acest jubileu; dar în vremuri turburi, când omenirea se zbuciumă în ghiarele celui mai fioros măcel, această serbare a fost cu neputință și din punct de vedere material cât și moral.

O mie, așa a fost numit acest număr jubilar, la care au contribuit maeștrii gândirii române: Brătescu-Voinești, Vlahuță și Caragiale. Lipsesc, firește, nume literare, g'orii ale gândirii române ce s'ar fi asociat la această colaborare jubiliară, căci O mie e nu numai jubileul unei biblioteci, O mie este totodată și un mare moment cultural românesc, pentru că înseamnă o pagină de istorie literară, un trecut întreg de

www.dacoromanica.ro

muncă şi de jertfe, o tradiţie împlinită, ce a contribuit la alcătuirea unei masse de cetitori.

»Biblioteca pentru Toţi« a fost crainicul gândirii, trâmbiţaşul unor vremuri ce trebuiau să vină, a fost luptătorul purces întru risipirea întunerecului.

*
* *

Cu atât mai îndreptăţită este ca atare publicaţia periodică ce poartă numele de »Biblioteca pentru Toţi«, cu cât odinioară nu era nimic statornicit pe ogorul publicisticei literare. Desţelinaseră ogorul cel mănos maeştrii gândirii române, daseră la lumină cele mai preţioase comori gândite ale neamului nostru, statornicise limbă, gândire puternic ciselată, o artă românească..... Totul era împlinit..... Luceferii aruncaseră dări de lumină cotropitoare, făcuseră revoluţii în suflete şi gânduri, nu stârpiseră însă sărăcia editorială, scumpetea cărţii, nu se zămislise ideea răspândirii luminei pe calea cărticelelor ieftene pentru popor.

Cărţile ce se editau odinioară erau foarte scumpe, ediţiile erau restrânse — aproape numai pentru amatori sau subscriitori —, iar ceea ce primeau scriitorii drept plata muncei lor, era numai bine cât le trebuia..... ca să moară de foame.

www.dacoromanica.ro

Atunci se ivi prin anii 1893—1897 un nume nou pe piaţa literară. Un »homo novus« îşi făcù apariţia în comerţul de editură românească şi acest »om nou« fu îndrăzneţul Carol Müller, om cu mult simţ artistic, om de mult gust, care iubià ţara şi gândurile româneşti ca un român adevărat. El începù în 1893 să editeze în româneşte cărţi de o tehnică ireproşabilă, cu un format plăcut — ba chiar elegant— şi imitând cele ce cunoşteà din ţara sa, cu privire la meşteşugul editorial, introduse preţuri scăzute la volumele pe hârtie bună, frumos tipărite şi cu conţinut inedit.

Acest îndrăzneţ, care a revoluţionat negoţul editoresc şi preţul cărţii de literatură, erà un german născut acì în ţară, fiu al unui negustor de obiecte de artă, care pe vremuri fusese furnizorul Curţii Domneşti şi a vechei boerimi din Muntenia.

Carol Müller a răsturnat tot edificiul vechiu al comerţului de editură. Mai întâiu începe să plătească scriitorilor preţuri ne mai auzite până la dânsul.

Apoi introduce preţuri moderate volumelor editate de el, începând cu 2—2 lei, 50 bani volumul format mare, tipărite europeneşte. In sfârşit, ispitit mereu de faima lui Reklam

www.dacoromanica.ro

din Germania, nu-şi găseşte linişte până ce nu face exact ceeace a făcut colegul său pentru cultura şi poporul german. Şi astfel el, un străin de neamul acesta românesc, un german îndepărtat de plaiurile natale, pune temeliile unui început de popularizare a gândirilor mari de pretutindeni în limba noastră.

Poate că în mintea lui, Carol Müller se va fi gândit să vulgarizeze gândirea germană, să pună punte de apropiere sufletească între poporul adoptiv şi marea gândire a poporului său de baştină; poate, dar nimic n'a vădit lucrul acesta, căci în totul a lucrat mult mai românește decât mulţi alţii ce exercitau acelaş comerţ. Dacă în urmă gândirea germană a fost adusă la cunoştinţa cetitorului român, ce nu ştie ceti pe Faust în limba lui Goethe, s'a făcut în chip spontan şi firesc, ca o urmare logică şi imperioasă a cerinţelor timpului. Omul doritor de cetire a cerut-o şi avut-o ca pe o hrană imperios trebuitoare.

Zbuciumul sufletesc al lui Müller găsind răsunet puternic în sufletul unui visător, »Biblioteca pentru Toţi« se născù într'o bună zi de primăvară a anului 1895, sub direcţiunea regretatului **Dumitru Stăncescu.**

Din acest moment personalitatea lui Carol

www.dacoromanica.ro

Müller şi a lui Dumitru Stăncescu se contopesc în această operă personală a lor.

Iubitor de literatură populară, un cunoscător profund al literaturilor străine şi un delicat tălmăcitor al operelor altora, Stăncescu a fost albina harnică ce zboară din floare în floare, culegând polenul micros cu care se îndulceşte amărăciunea sufletelor înăsprite de lupta vieţei.

In clipa când Carol Müller şi Dumitru Stăncescu s'au întâlnit, visul amândurora, căci şi unul şi altul visau acelaş vis: o bibliotecă de popularizare, cărţulia ieftenă, pentru toată lumea, s'a împlinit şi s'a prefăcut din vis în realitate curată.

„Non multum“ ca conţinut voluminos, „Sed multa“ ca variaţie de cunoştinţi, şi multe, foarte multe exemplare, în foarte multe mâini.

Müller asigurând lui Dumitru Stăncescu o existenţă largă, pentru ca să se poată închină cu totul nouei opere, ticluită de acest idealist rătăcit în comerţ, apare pentru întâiaş dată la noi volumul de 30 bani, făcându-se astfel începutul unei adevărate opere de vulgarizare a literaturii străine şi române.

Simultaneu cu încercarea lui Müller apar încercările lui Şaraga din Iaşi — cu volumele de 25 bani —, „Biblioteca de popularizare“

www.dacoromanica.ro

(Samitca) din Craiova şi chiar una de cinci-sprezece bani, tot în Craiova, a lui D. Benveniști. Toate însă dispar foarte repede, neputându-se menţine nici una.

* * *

Drumul străbătut a fost din cele mai anevoioase. Gustul cetitului era pe atunci foarte puţin desvoltat. Mulţi socoteau încă drept vrăjmaş cărţile de literatură, confundându-le cu cărţile lipsite de baze morale, cu romanele de senzaţie sau cu cărţile pornografice!...

Cu o perseverenţă vrednică de imitat, Carol Müller şi Dumitru Stăncescu risipesc atmosfera neprielnică—în care publicaţia lor vede lumina zilei—şi-şi urmează calea trasă până la capăt. Şi lupta n'a fost uşoară. In trei ani de existenţă a „Bibliotecei" sub a lor conducere, unul—cum am mai spus—şi-a jertfit avutul, fiind silit să plece din ţara noastră, tocmai pe plaiurile ţării sale de obârşie, unde—el care fusese furnizorul Curţii Regale române şi editorul unei părţi din operele Reginei Elisabeta a României,—cu recomandaţia şi ocrotirea Augustei Suverane şi Poete, capătă modestul post de bibliotecar la Uzinele Krupp.

Müller, întemeietorul celei dintâiu biblioteci populare, cel dintâiu care s'a gândit să dea po-

www.dacoromanica.ro

porului hrană sufletească, »lumină din lumină«, pe preţ cât mai mic cu putinţă »pentru toţi«, moare sărac şi uitat într'un oraş industrial din Germania: modest bibliotecar al Uzinelor Krupp!.....

Celălalt — Dumitru Stăncescu — şi-a pierdut singurul bun ce-l avea: vieaţa, dar le rămâne în schimb numele legat de munca, de opera lor,— căci începutul şubred a prins rădăcini, s'a infiltrat adânc în sufletele cetitorilor români, făcând ca »Biblioteca pentru Toţi« să fie un nimb în jurul căreia gravitează azi tot ce-i gândire românească.

După numeroase jertfe ea ajunge să fie biblioteca şcolară, recomandată dela înălţimea catedrei tinerelor veleaturi ce vin să ceară »lumină din lumină«. Ajunge să fie biblioteca tineretului format, a cetitorilor serioşi ce caută şi răsfoesc mult, până se hotărăsc să se oprească asupra unei lucrări de care simt trebuinţă.

Ca un omagiu pentru tineret, Müller a închinat lui primul număr, tineretului, punând în fruntea tuturora volumul de poveşti al lui Andersen, marele scriitor danez. Ca succesiune de idei, Müller a ţinut mult ca în faimoasa lui »bibliotecă«, ce trebuiă să devină mai târziu un monument cultural, să apară toţi contimporanii

www.dacoromanica.ro

de seamă, fruntaşii gândirii române, adăogându-se traducerile cele mai bune ale scrierilor străine. Aşa au apărut scrierile maestrului Vlahuţă, Caragiale, Carmen Silva şi alţii în tovărăşia lui Bernardin de St. Pierre, Abatele Prevost, şi aproape a tuturor autorilor însemnaţi străini.

Rolul ei cultural a fost covârşitor, căci a stabilit legătura dintre gânditori şi cetitori, i-a apropiat pe unii de alţii, le-a înlesnit putinţa de a se cunoaşte şi a se aprecià, le-a vulgarizat gândurile şi le-a dat mijlocul de a şi le apropià.

Müller a avut deci rolul şi marele merit de a pune în circulaţie volumul ieftin şi popular.

Totuş încercările lui Carol Müller şi Dumitru Stăncescu, datorită neprielniciei vremilor, n'au dat rezultate imediate, primejduind opera, expunând-o astfel să aparţină trecutului şi s'o facă obiectul unei pagini de istorie literară. Intreprinderea erà primejduită să înceteze la al 178-lea număr, dacă nu încăpeà în alte mâini mai energice şi mai hotărîte. In ceasul ei de apoi s'a ivit Leon Alcalay, care şi-a asumat greaua sarcină de a izbăvi şi duce la bun liman opera de bine a lui Müller şi Stăncescu.

Erà scris se vede în cartea soartei ca »Biblioteca pentru Toţi« să nu-şi curme firul vieţei.

www.dacoromanica.ro

Era menită să înscrie o pagină de istorie culturală, să facă o legătură între trecut şi viitorime ca o operă continuă a prezentului în continuă expansiune.

Inceputurile primejduite încăpând pe mâna librăriei Alcalay, aceasta îşi asumă greaua sarcină de a continuà, cercând să-i dee o directivă practică cu rezultate mai temeinice. Şi atunci continuatorul încercării cerând colaborarea gânditorilor, cari fac şi ei sacrificii primind o remuneraţie modestă, asigură astfel vieaţă operei începute cu alte procedee.

Indrăzneaţă încercare, după rezultate atât de puţin ispititoare!

Se vedeau însă vremuri noui la oameni noui; iar mâini pricepute apucând cu bărbăţie firele scăpate de întemeietori duc cu statornicie firul înainte, mereu înainte, purtând mai departe făclia de lumină

Din 1897, când biblioteca trece dela Carol Müller în mâinile lui Leon Alcalay, ajutat de perseverenţă, de răbdare şi continui sacrificii — biblioteca ajunge să înscrie azi numărul 0 mie.

In acest interval de ani s'au perindat oameni şi gânduri, s'au născut talente literare şi mai ales s'au educat generaţii de tălmăcitori din

www.dacoromanica.ro

toate sau aproape toate limbile cu literaturi, cu gândiri ce fac preocuparea celor ce vor să se lumineze.

Datorită »Bibliotecei pentru Toţi«, avem azi un puternic mănunchi de tălmăcitori ce cunosc bine limba şi gândirea românească, pentru ca după ce au cunoscut pe acelea străine să poată tălmăci în grai românesc gândirile străine, pentru folosinţa tuturor acelora ce nu cunosc alte graiuri afară de acela românesc.

Daçă s'a cerut scriitorilor să contribue şi ei la înfăptuirea operei de azi, prin aceea că s'au mulţumit cu remuneraţii mult mai mici decât ar fi meritat să primească, — lucrul s'a făcut tocmai pentru a asigurà existenţa publicaţiei şi regulata ei apariţie. Azi direcţia se gândeşte ca, cu ajutorul cetitorilor, să dea o altă situaţie acestor colaboratori, cărora le adrezează recunoscătoare mulţumiri cu prilejul apariţiei numărului 0 mie. Fireşte, lucrul va fi făcut t eptat, cu chibzuială, pentru ca edificiul să nu fie primejduit, cum a mai fost odinioară, acum 20 de ani!...

Direcţiunea se simte datoare să mulţumească tot aşa publicului care şi-a făcut un cult din

www.dacoromanica.ro

această sprijinire a operei naţionale, despre care profesorul Rudolf Schlösser [1] *venit ca vrăjmaş în ţară, cu armatele de ocupaţie germane, s'a rostit în ziarele germane că este un monument cultural românesc, »o bună judecată »reală despre legătura unui popor cu cultura »altor popoare — oglindită prin literatura »traducerilor sale«.*

Acest profesor spune că »Biblioteca pentru Toţi« editată de librăria editoare Alcalay & Co. este »Reklamul românesc«.

Aprecierile acestui profesor sunt un omagiu adus muncei intelectuale româneşti, concretizate în jurul acestei »biblioteci«, ce şi-a împlinit cu răbdare şi deplină conştiinţă o bună parte a programului său. Comparaţia cu »Recklam-Bibliotek« este cea mai dreaptă şi cinstită recunoaştere a muncei şi sacrificiilor aduse, dat fiind că în Germania »Reklam« este cea mai răspândită şi apreciată bibliotecă populară.

Direcţiunea mulţumeşte tot aşa presei române care i-a dat în totdeauna un concurs larg şi necondiţionat, onorând-o cu cele mai frumoase elogii. Tot aşa mulţumeşte profesorilor şi direc-

---

[1]) »Grenzboden« ziar german şi »Bukarester Tageblat« din 12 Ianuarie 1918.

www.dacoromanica.ro

torilor şcoalelor secundare şi primare pentru tot largul sprijin moral şi intelectual acordat bibliotecei. După cum mulţumiri călduroase adresează răspânditorilor ei în genere, pe o cale ori alta.

* * *

Odată cu schimbarea direcţiunii, odată cu trecerea „Bibliotecei“ în mâini noui, — cîmpul ei de activitate s'a îmbogăţit. Dacă în primii ani de apariţie, existenţa ei s'a remarcat cu cele 178 numere apărute sub direcţia lui D. Stancescu şi editura Carol Müller — noua direcţie izbuteşte să ajungă la numărul o mie, în care au intrat clasicii noştri: Alexandri, Bălcescu, Ispirescu, Bolintineanu, Alexandrescu Sion, Vlahuţă, Coşbuc, Caragiale, Eminescu, Hasdeu, Odobescu, Gane, Creangă. Tinerii scriitori ca: Anghel, Iosif, Goga, Brătescu-Voineşti, Cazaban, Sadoveanu, Dunăreanu şi alţii.

Literaturile străine au fost reprezentate prin toate şcoalele şi cele mai bune opere ale scriitorilor şcoalelor franceze, germane, ungare, engleze, italiene, ruse, suedeze, norvegiene.

Clasicii literaturilor antice s'au alternat cu regularitate în această bibliotecă menită culturii poporului român.

www.dacoromanica.ro

În ca au în'rat 50 de autori cu 96 de opere în 196 de numere din literatura franceză; 30 de autori cu 50 de opere în 75 numere din literatură germană; 22 de autori englezi cu 33 de opere în 41 numere; 10 autori ruşi cu 30 opere în 40 numere; 7 autori italieni cu 12 opere în 17 numere. Diferiţi scriitori poloni, suedezi, norvegieni şi clasici eleni sau latini.

Restul l-a ocupat — fireşte — literatura română, coprinzând scrieri biografice, de educaţie, literatură populară, proză şi versuri, nuvele, romane, teatru, filosofie, scrieri istorice, călătorii şi descrieri, moravuri, legende, tradiţii, ştiinţă vulgarizată, dicţionare şi cărţi de drept.

Ceeace a făcut „Biblioteca pentru Toţi", constitue o operă utilă, într'adevăr „pentru toţi" ! Ea a deschis orizonturi noui de gândire, a desvoltat gustul de cetit, — ba a pus temelii multor biblioteci particulare, lucru foarte puţin răspândit până la dânsa.

Dacă în acele vremi de dospire, de plămădire a pâinei ce abia acum se coace, ea a putut face atât cât a făcut în trecut, lucrul acesta chezăşueşte că în viitor ea îşi va face mai departe datoria, că va umple orice gol ce n'a putut fi umplut până azi, indiferent de sacrificiile ce i se vor cere.

www.dacoromanica.ro

»Biblioteca pentru Toți« știe că are o mare chemare în viitor și nu se va da de loc înlături să și-o facă, bizuindu-se pe încrederea și sprijinul ce i l-au dat cetitorii, scriitorii, traducătorii, presa, răspânditorii ei și toată suflarea românească dornică de cultură și lumină nouă, pentru înfăptuirea unei zile de strălucire intelectuală ce cu drept cuvânt un popor are dreptul să o pretindă ca patrimoniu național.

Ne propunem noi sforțări de muncă, în dorul de propășire și luminare a poporului căruia îi închinăm azi acest monument cultural ce se cheamă »Biblioteca pentru Toți«.

Direcțiunea.

www.dacoromanica.ro

VIOLONCELUL

Amintiri

Intrând în odaia în care se ţin troacele scoase din uz, cel dintâiu lucru de care dau cu ochii e violoncelul. Cu două coarde plezznite, cari îi atârnă jalnic înlături, cu căluşul strâmb, stă acolo, într'un colţ, prăfuit şi părăsit. Mă apropii de el, ţăcăn cu degetul în pântecul lui răsunător; apoi cerc să gonesc o înduioşare de care mă simt cuprins, şi mă învârtesc de colo până colo, silindu-mă să-mi aduc aminte ce am venit să caut în această odae. Dar silinţele mele sunt stânjinite de amintirile legate de violoncel şi cari acum au pus stăpânire pe mintea mea întreagă. După lungă căutare ies, dar în prag îmi aduc aminte ce căutam: undiţa. Mă 'ntorc... e lângă uşă, o iau şi mă scobor la gârlă... Şi acum, pe când dopul pluteşte pe luciul apei, mă las pradă amintirilor...

*

www.dacoromanica.ro

Acum patruzeci de ani, în puține case din țară se cântă atâta, cât în casa noastră părintească. In afară de tata, care, deși foarte iubitor de muzică, nu știa să scoată o notă, toți erau muzicanți: mama cântă la pian, o soră a ei din gură, un frate din vioară; iar celălalt frate, nenea Alexandru, fredonà și fluerà pe din afară, de la început până la sfârșit, fără o greșeală, sonate, rapsodii și opere întregi. Ar fi fost în stare să le fluere și deandaratele.

Regulat, de două ori pe săptămână, pe când în odaia de alături prieteni vechi ai casei făceau un talon de preferanță, în salonaș se făceà muzică. Acolo, îmi aduc aminte că, în frageda mea copilărie, am văzut și am auzit pe Dumitrache Florescu cântându-și, acompaniindu-se la pian, **Steluța.**

La aceste serate muzicale asistam și noi, copiii, stând cuminți de-o parte, potoliți și de strășnicia madamei, și de efectul domolitor ce muzica produce până și asupra fiarelor,— dar mai ales de mimica lui nenea Alexandru, care făceà pe capelmaiestrul și ale cărui gesturi le urmăream cu mare încordare.

Ar fi fost firesc ca măcar unul din copii să învețe să cânte din vreun instrument; și am fi învățat, dacă mama, îngrozită de

www.dacoromanica.ro

soarta fratelui ei, nu s'ar fi împotrivit în ruptul capului. Acest frate al mamei plecase în străinătate să învețe dreptul; dar după cinci ani se întoarse, în loc de licențiat ori doctor în drept, diplomat al conservatorului de muzică, la vioară.

Câtăva vreme copil răsfățat în saloanele de pe atunci ale Bucureștiului, fusese numit prefect într'un oraș din Oltenia. Inlocuit la schimbarea regimului, nevoia îl silise să primească, în alt județ, slujba de subprefect. Căsătorit din dragoste cu o fată săracă, îl năpădiseră copiii și acum, împovărat de nevoile unei familii numeroase, trăgeà targa pe uscat, ca vai de lume, într'o plasă obscură, la marginea pământului.

Toată nefericirea soartei lui mama o puneà în sarcina muzicei; și, temându-se ca nu cumva unul din noi să ajungem ca fratele ei, nu ne dà voie nici măcar să ne apropiem de clavir, să-i atingem clapele.

La protestările noastre, sau ale altora, răspundea:

— Nu se poate, că **arta robește pe om, îl moleșește.** Nu vreau să ajungă ca frate-meu Nae... Au destulă vreme mai târziu, dacă or vrea, să învețe și muzică, dar întâi carte.

Și iată cum, într'o casă de muzicanți, n'am

www.dacoromanica.ro

învățat nici unul să cântăm nici cu drângul. Nu e vorbă,—de artă n'am scăpat, că dacă mi-a închis drumul muzicei, a răbufnit în altă parte și m'am apucat de literatură; dar rămâne unul din cele mai mari regrete ale mele, că n'am învățat muzica; pentru că, cu drept sau fără drept, mi s'a părut în totdeauna că muzica e izvorul celei mai pure fericiri, din câte poate procură omului viața; iar mai târziu, când, după ce mi-am dat seama câte suferințe, câte deziluzii și câte amărăciuni sunt legate de existență, — mi s'a impus minții chinuitoarea întrebare: pentru ce există lumea asta? — mi-am răspuns că existența ei n'ar puteà aveà un sens mai rațional, decât ca goana miilor de aștri ce fug în spațiu, să producă sunete, cari, toate la un loc, să întocmească o simfonie uriașă și divină.

Gânduri copilărești de sigur, dar ele dovedesc din ce adâncimi izvorà părerea mea de rău, că nu pot și eu să scot din nici un instrument sunete armonioase...

*

www.dacoromanica.ro

Dar din toate instrumentele, acela al cărui sunet m'a fermecat mai mult, e violoncelul. Glasul violoncelului e pentru mine maximul de plăcere auditivă, precum lumina sclipitoare a luceafărului e maximul de plăcere vizuală; şi poate din pricina asta nu pot auzi violoncelul, fără să mă gândesc la tremurarea strălucitoare a luceafărului, precum nu pot privi luceafărul, fără să mă gândesc la sunetul duios al violoncelului. Atât îmi place încât, oricât de numeroasă ar fi o orchestră, pot cu voinţă, să fac să tacă pentru auzul meu toate instrumentele celelalte şi să ascult numai violoncelul. De nenumărate ori mă hotărâsem să-mi cumpăr şi eu unul şi să învăţ să cânt; dar mă dam după altele şi trecea vreme peste vreme, până acum vreo nouă ani, când am întâlnit pe Guşoi. Erà, ăst Guşoi, un ţigan, lăutar, urât, bleg şi prost... prost... cel mai prost om din câţi am văzut. Numele lui trebuie să fi fost la început o poreclă, pe care or fi meritat-o n'or fi meritat-o părinţii lui, dar care lui i se potrivea de minune. Peltic şi gângav, trebuia să spue de trei ori un lucru, până să poţi deslui ce vrea să zică, şi iar de trei ori trebuia să-i spui ceva până să te priceapă; iar când râdea, te uitai fără să vrei la gâtul lui, să vezi dacă are

www.dacoromanica.ro

gușă... Și cânta din violoncel, da, cânta și cânta binișor... Cânta fleacuri: **Știi tu când te țineam pe brațe, Trecând pe lângă cruce, Suspine crude,** romanțe banale și răsuflate; dar e vorba, ținea violoncelul în brațe și știa să scoată dintr'însul sunete duioase. Aflând că cunoaște notele, i-am cumpărat câteva bucăți: **Ave Maria, Träumerei, Tre giorni** și le-a învățat și le cântă bine...

Atunci m'a apucat un parapon grozav. Cum se poate, — mi-am zis, — ca țiganul ăsta, urâtul și prostul, să știe să cânte, iar eu nu? Dar bine, eu desenez nițel, joc binișor bilearď, sunt îndemânatec și, dacă urâtul ăsta a putut învăța, adică de ce n'aș învăța și eu?

Și n'am mai stat pe gânduri, a doua zi am și venit la București, am găsit un prieten violoncelist, i-am spus că vreau să dăruesc cuiva un violoncel și l-am rugat să meargă cu mine să mi-l aleagă. Se nemerea bine; el tocmai cunoștea un violoncel bun de ocazie, pe care îl putem luà ieften. Ne-am dus împreună pe o stradă lăturalnică, la un fabricant de viori; a luat violoncelul, l-a acordat și, după ce a făcut câteva game și arpegii, a cântat o arie, de mi-a mers la inimă. Doamne, ce frumos sună violoncelul în odăița aia cu tavanul jos. Și ce luceafăr sclipitor vedeam

www.dacoromanica.ro

înaintea ochilor pe când îl ascultam !... Am dat negustorului o sută cincizeci de lei, mi l-a băgat într'un sac de muşama, mi-am cumpărat încă două rânduri de coarde, sacâz, o metodă de Piati, şi nici la sfârşitul anilor şcolari, nici după luarea bacalaureatului, nu m'am întors acasă mai fericit, de cum mă întorceam acuma cu violoncelul. Cum am sosit, am mâncat din trei îmbucături şi, măcar că erà seara târziu, mi l-am desfăcut, am deschis metoda şi, conform prescripţiilor ei, m'am aşezat în faţa oglinzii dulapului, ca să supraveghez ca arcuşul să umble orizontal şi fără mâna stângă, numai pentru învăţarea mânuirii arcuşului, am început să-i trag, când pe-o coardă, când pe alta.

— Destul, dragă, mai lasă şi pe mâine, — se rugà nevastă-mea din când în când.

Dar eu îi trăgeam înainte şi numai după a zecea rugăciune când, aruncându-mi ochii spre ceasornic, am văzut că erà două după miezul nopţii, m'am hotărît să mă culc.

A doua zi am şi trecut la game, dar nu mergea. Toate silinţele mele şi în ziua aceea şi în zilele următoare de a scoate un sunet suportabil erau zadarnice. Coardele zornăiau, scârţâiau, bâzâiau; nu mergea de loc; dar de loc.

www.dacoromanica.ro

Am crezut că mi s'a stricat violoncelul pe drum și am chemat pe Guşoi. Când a dat cu ochii de violoncel, a rămas cu gura căscată. N'avea face dibla lui pântecoasă și diformă cu frumusețea asta de instrument. L-a luat în brațe, l-a mângâiat, l-a sucit, l-a învârtit și a început să cânte Ave Maria. Sub degetele lui negre și păroase coardele sunau nepomenit de frumos. După ce a cântat tot repertoriul dăruit de mine, s'a plesnit cu palma peste obraz, întovărășind acest gest de admirație cu exclamări șuerătoare: „Tiiii! Ptiii!". Pe urmă, după ce s'a uitat de câteva ori, când la violoncel, când la mine, m'a rugat să i-l vânz lui, că eu tot n'o să învăț să cânt. Când, după ce am văzut cum sună violoncelul de frumos în mâinile lui, am mai văzut și liniștea și siguranța cu care prezicea că eu n'o să pot învăță, m'a cuprins un necaz, încât mi-a venit, Doamne iartă-mă, să-l plesnesc cu cevă în cap... Și m'am pus pe muncă, hotărît să învăț cu orice preț. Cum aveam un moment liber, luam violoncelul și trage-í. Ajunsesem de mă urau toți ai casei. Când mă vedeau că pun mâna pe violoncel, ori mi-o spuneau, ori și de nu ziceau nimic, citeam în ochii lor îngroziți întrebarea: „iar, frate?".

www.dacoromanica.ro

Şi aveau dreptate, săracii, că-i supuneam la mare canon. In zadar am încercat în toate felurile ; în zadar mă aşezam înaintea oglinzii spre a supraveghea poziţia arcuşului, în zadar îl frecam cu sacâz de vâjâia, în zadar apăsam degetele pe coarde cât puteam... Am mutat căluşul, mai sus, mai jos ; am schimbat coardele, le-am uns cu untdelemn... de geaba !... In loc de sunete, produceam nişte drăcii de zgomote cari îţi dădeau prin creeri. Crezând că e vina monotoniei gamelor, am trecut la exerciţii ; dar erà mai grozav. Unele, cari, descifrate la pian de nevastămea, erau foarte frumuşele, — sub arcuşul meu deveneau îngrozitoare, miorcăiau lugubru ca horcăitul unei dighioane gătuite, ori cobitor, ca urletul unui câine pe pragul unei case pustii... Puneam violoncelul de-o parte, mă uitam la el şi mă 'ntrebam disperat : Cum se poate ca instrumentul ăsta, care sună aşa de duios, până şi în mâinile lui Guşoi, să miorlăe, să orăcăe şi să guiţe aşa de urât în mâinile mele ! Şi disperarea mea se înveninà şi mai rău, de câte ori mă întâlneam cu Guşoi, care mă întreba cu un zâmbet în doi peri : „Te... te fa... fatem tu vi... violontetelul ?...

Iar după ce am încercat în toate felurile,

www.dacoromanica.ro

după ce m'am mutat din odae în odae, până la magazie, ca să nu mă audă nimeni; după ce m'am încredințat că e o nebunie să te încerci să înveți să cânți din violoncel la 40 de ani, când degetele au început să se îngroașe și să se îmbătoșeze, s'a împlinit prezicerea lui Guși, l'am lăsat, spre marea mulțumire și liniștire a familiei...

*

Și cu toate astea a fost o ființă care răbdă, ba chiar prețuià cântatul meu. O lighioană, un gândăcel mic cât un bob de grâu. De unde se prăsisă, de unde venea, nu știu. Îl căutam de multe ori cu tot dinadinsul și cu deamănuntul prin toată casa și nu dam de urmele lui de loc. Și cum începeam cu violoncelul, se iveà, aici, alături, lângă mine. Am crezut într'un rând că poate își avea locuința chiar în violoncel și că, din pricina cântatului meu, își luà câmpii și-mi da târcoale, așteptând să isprăvesc, ca să se întoarcă acasă. Dar nu locuià în violoncel, ci, pesemne, în scânduri, undeva; iar sunetul violoncelului, departe de a-l goni, îl atrăgeà. Venea, se învârteà împrejurul piciorului violoncelului, ori stà pe loc, ascultând cu mare luare aminte. E drept că unele note nu-i plăceau

www.dacoromanica.ro

nici lui. Erà mai cu seamă un **mi bemol**, care horcăia rău de tot şi pe care de câte ori îl auzea, se cabrà şi luà o atitudine de vădită protestare.

In general însă, nu încape îndoială, că muzica mea îi plăceà. Un gândăcel cafeniu, cu pete negre, blând, aşezat. Vorba mamei: îl moleşa muzica. Nu se sfià, se lăsà să-l iau în mână şi-mi umblà cuminte pe degete. M'am uitat cu lupa la el. N'avea nici ghiare ascuţite, nici mandibule tari: nu putea să fie vătămător. Nu e vorba că şi vătămător de-ar fi fost, tot prieteni am fi rămas.

Mă rog, singura fiinţă care preţuia talentul meu muzical. Neştiind cum îl cheamă, îl botezasem: **Pic**; şi chemam pe ai casei de li-l arătam: „Uite picul, — a sosit picul". Intr'o zi l-am căutat într'un album de entomologie. L-am găsit. Trăieşte în lemne şi poartă, sărăcuţul de el, trei nume latineşti, cari, scrise cu litere mărunte, ocupă un loc de şapte-opt ori mai lung decât trupul lui... Da, a fost o fiinţă căreia îi plăceà cum cânt; dar, bine înţeles, nu puteam pentru plăcerea unui gândăcel să-mi chinuesc toată familia...

*

www.dacoromanica.ro

Acum vreo doi ani, după ce mi-a trecut necazul împotriva lui Guşoi, m'am gândit să-i dăruesc lui violoncelul. Intâlnind pe un alt lăutar, l-am rugat să-l trimeată la mine, că am să-i dau ceva..

— Guşoi? A! a murit de-acum un an, săracul!

De-atunci am dus violoncelul în odaia troacelor scoase din uz... Şi acum, cu două coarde pleznite, care-i atârnă jalnic în lături, stă acolo, într'un colţ, prăfuit şi părăsit.

Ioan Al. Brătescu-Voineşti

www.dacoromanica.ro

FARISEU...

— Dar ce conflict ai avut cu Păunescu, nene Iorgule ?

— Nici un conflict.

— Ba am auzit că ai avut cu el un conflict, în tren, alaltăeri.

— N'am avut nimic.

Eu știam ce fusese între ei, — îmi spusese Victor Marinescu ; — dăr vream să-mi povestească însuș nenea Iorgu, că povestește foarte frumos ; de aceea stăruii din nou :

— De ce nu vrei să-mi spui ? Spune-mi, te rog, și mie.

Nenea Iorgu începu astfel :

— Măi băiete, ca să pricepi ce am avut cu el, trebuie mai întâiu să știi, că nimeni nu mă scoate pe mine din sărite ca fățarnicul, ca fariseul; și sunt român-neaoș, dar eu cred că nu e alt neam în care să fie mai mulți fari-

www.dacoromanica.ro

sei ca la noi; nu e alt neam la care să fie mai mulți înțelepți și sfinți cu vorba, și secături și mișei cu fapta. Și dacă ar fi numai în treburile lor particulare calea-valea; dar sunt și în trebile țării și asta crez c'o să ne ducă de râpă. Pe care-l auzi vorbind, îți vine să-l săruți, așa vorbește de frumos și de cinstit; și apoi când te uiți la faptele lui, să-l pui la zid să-l împuști, nu altceva. Eu cred că, teama grozavă de nesiguranța în care îl pune și de întunerecul pe care i-l pricinuește în minte această nepotrivire între vorbe și fapte, a făcut pe bietul țăranul nostru să zică: „ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul". Că cuvintele astea în gura lui nu sunt nici o povață, nici o amenințare, ci un apel rugător la sinceritate și la bună credință: Ori vorbește cum ți-e portul, ori te poartă cum ți-e vorba, și nu mă ameți, să nu mai știu nici ce să fac, nici ce să crez.

Mulți m'au supărat pe mine din pricina asta, ei! dar Păunescu ăsta m'a scos afară din pepene...

Nu-l cunoșteam. Mi l-a prezentat acum doi ani Vasilescu într'o zi, în tren, și cum eu mă duc la București cel puțin de două ori pe lună, de când a cumpărat moșia Mălenii, din

www.dacoromanica.ro

susul Piteștilor, regulat îl întâlnesc în drumu-de-fer.

Citisem eu prin gazete despre toate gheșefturile, ce se zice că le-a făcut, în scurtul timp cât a fost secretar general la finanțe; îmi spusese mie Fotescu că e feciorul unui cârciumăraș de prin Telcorman, ajuns numai pe urma norocului și a șireteniei; dar mi-am zis: care om nu se bârfește la noi? Și-ți spui drept că de cum l-am văzut, mi-a plăcut. In ziua în care mi l-a prezentat Vasilescu, mai erau în tren Ionescu, Pralea, mai mulți; și din una într'alta venise vorba de țărani. Fiecare își spunea părerea lui. Ei! dar când a început să vorbească el, îți spun drept, par'că mă ungea pe inimă. Spunea lucruri așa de adevărate, la cari mă gândisem și eu de multe ori, dar pe cari nici odată nu putusem să mi le încheg în cuvinte atât de cu șir și atât de frumos. Par'că auz: — „Nenorocirea stă în lipsa de cultură a păturii de sus, care, necunoscând valoarea bunurilor sufletești, e prea ahtiată de bunuri lumești. De aia idealul fiecăruia e să facă stare cu orice mijloace; de aia fiecare e pornit să confiște și să tăgăduiască drepturile altora; și fiindcă cel mai puțin în măsură să-și apere dreptul e țăranul, această confiscare

www.dacoromanica.ro

şi tăgadă de drepturi se îndreaptă tot asupra lui. Şi tot lipsa de cultură e pricina întunecării de minte a celor de sus, care-i face să creadă că interesele lor nu pot fi mai bine străjuite, de cât ţinând pe ţăran în neştiinţă şi 'n ticăloşie". Dar unde pot să vorbesc eu ca el? O frumuseţe! Imi veneà să-l sărut; şi-mi părea bine că erà de faţă şi Pralea, cu care mă ciorovoisem de câteva ori, că el e de idee că ţăranului nu-i trebuie învăţătură, că trebuie lăsat la coarnele plugului...

De atunci, de câte ori îl întâlneam în tren, îmi părea bine. Nici nu băgam de seamă cum trecea timpul, stând de vorbă despre de-astea, sau despre ale vânătorii, că e şi vânător. Odată, când iar aşa, îmi vorbea despre legăturile cari ar trebui să fie între proprietar şi oamenii de pe moşia lui, cum ar trebui să-i socotească tovarăşi, cum ar trebui să-i îngrijească şi să-i iubească ca pe nişte fraţi, l-am luat de mână şi zic: Ai copii? — Am trei băeţi. Zic: — Bravo! să-ţi trăiască şi să-i creşti în credinţele astea, că sunt bune şi frumoase...

Şi au mers lucrurile aşa până astă primăvară, când într'o zi, ţiu minte, în Joia patimilor, ieşind din casă, întâlnesc în dreptul spitalului un pâlc de 20 de ţărani, pe cari-i

www.dacoromanica.ro

aduceau niște jandarmi. Mă uit bine și recunosc pe doi din ei, — erau din Făget. — Dar voi? Iaca, iaca, iaca. Ce era? Știi că Făgetul e pe malul drept al Argeșului; în fața Făgetului, pe malul stâng, vin Mălenii, moșia pe care a cumpărat-o Păunescu ăsta. Moșia Făgetul a fost a statului. La șaizeci și patru când s'au împroprietărit țăranii, li s'a ales pământul până în apa Argeșului. Ce s'a întâmplat? De vreo doisprezece ani încoace, din ce pricină nu știu, Argeșul a început să-și mute albia spre dreapta, în spre Făget. La fiecare viitură mâncă ceva din pământul țăranilor. Azi așa, mâine așa, în doisprezece ani le-a mâncat peste treizeci de pogoane de pământ, prefăcându-l în prundiș. Bine înțeles oamenilor le venea greu să treacă apa să-și stăpânească pământul rupt, și apoi nici că făceà, că precum îți spusei erà prefăcut în prundiș pe care creștea mărăcinet, cătină și iarbă fără căutare. In vremea asta bieții creștini au dat jălbi peste jălbi. Imi aduc aminte că și eu le-am scris una și m'am dus de-am dat-o prefectului. Ajunsese apa până în spatele caselor. Se culcau oamenii cu grija în sân, că peste noapte i-ar putea luà Argeșul cu totul. Ințelegi că dacă ar fi fost vorba de moșia vreunui bogătaș mare, stă-

www.dacoromanica.ro

pânirea ar fi luat cevà măsuri ca să împiedece întinderea răului ; dar așa, pentru niște pârliți de țărani... Au mers lucrurile așa până 'n astă primăvară, când se vede că i s'a făcut lui Dumenezeu milă de ei, că din ploile alea mari, de odată Argeșul se mută la matca veche din șaizeci și patru. Dacă au văzut că le dăruește Dumnezeu pământul îndărăt, oamenii au băgat vitele să pască în mărăcinetul de pe prundișul făcut din pământul lor. Și iacă d'aia erau acum aduși pentru a treia oară cu jandarmii la parchet, după stăruința lui Păunescu, care zicea că pământul e al lui.

Am rămas trăznit când am aflat. Am întrebat vreo doi avocați ; mi-au spus că Păunescu are dreptate, că zice că s'a făcut proprietar pe pământul țăranilor mâncat încet și treptat ; iar acum erà o schimbare de matcă dintr'odată și tot el rămâne proprietar pe bucata de pământ, măcar că la început a fost al țăranilor. Chițibușuri de-ale lor. Dar în sfârșit, fie, să zicem că aveà dreptate ; dar să aducă în Joia patimilor douăzeci de inși cu jandarmii după ei, pentru că pășteau cu vitele o păcătoasă de iarbă de pe un prundiș făcut din pământul lor, cine ? el care-mi vor-

www.dacoromanica.ro

bise de atâtea ori de lăcomia stăpânitorilor, de ahtiarea lor după bunuri lumești!

De atunci l-am scos dela inimă. Când îl întâlneam: „bună ziua — mulțumim dumitale"; și mă feream să fim la un loc. Odată a intrat el într'un compartiment în care eram cu alții și dintr'una într'alta, iar a venit vorba de politică și iar așa, vorbea cu durere de suferințele țăranilor. De vreo două ori mi s'a adresat mie: — „Nu e așa, coane Iorgule?" Am clătinat din cap și m'am uitat pe geam afară. Până în gură mi-a venit să-i pomenesc de chestia cu Făgețenii. dar m'am stăpânit și ziceam în gândul meu: Ii! dragă, pe mine nu mă mai îmbeți. Te-am cântărit eu din chestia cu Făgețenii...

Trecuseră de atunci șapte luni. Aia s'a întâplat la începutul lui Aprilie și acum suntem la sfârșitul lui Octomvrie, când, acum o săptămână, mă pomenesc la mine acasă cu patru oameni din Măleni, de pe moșia lui. Ii cunoșteam: vânători. Fuseseră cu noi de multe ori la bătaia de sitari. Cu unul din ei fusesem și în școală, unul Vasile Călărașul. — Ce e, mă Vasile? — Cucoane Iorgule, am venit să-ți cerem o povață, că am dat de-o comedie mare cu proprietarul nostru, ăsta noul. — Ce comedie? — Acum dumneata ne cunoști de

www.dacoromanica.ro

mult pe câteşi patru. Avem şi noi patima vânătorii. De unde am avut, de unde n'am avut, ca să nu dăm de bucluc cu jandarmii, ne-am scos permisuri de vânătoare; am dat câte cinsprezece lei pe ele; — şi ne ducem şi noi pe locurile oamenilor, când avem pas, Duminica, de încurcăm câte un iepure. Ciocoiul ăsta nouă s'a brodit să fie şi el vânător şi cică-i prăpădim vânatul; dar, cum îţi spusei, coane Iorgule, să ne prăpădească Dumnezeu, dacă am pus piciorul la vânat în moşia ori în pădurea boierească, de când a pus table şi paznici. De trei-patru ori a asmuţit jandarmii pe noi, să ne deà în judecată, dar n'au avut ce ne face, că ne-au găsit cu permisuri şi pe locurile noastre. Dacă a văzut aşa, Sâmbăta trecută ne pomenim că ne cheamă la curte. — „Măi, voi aveţi permisuri de vânătoare pe anul ăsta? — Avem. — Unde sunt? — Acasă. — Duceţi-vă de le aduceţi, să le văd şi eu". Proştii de noi ne ducem acasă şi i le aducem. Cum a pus mâna pe ele, le-a luat, le-a băgat în buzunar şi ne-a luat la goană. Că hâr, că mâr, a pus argaţii de ne-a dat afară. Asta una. Eri a trimis oamenii dela curte în lipsa noastră, ne-au prins copoii, i-a adus la curte şi ni i-a împuşcat. Al meu se luase după mine la

www.dacoromanica.ro

câmp, la culesul cocenilor. Seara când m'am întors, m'au pândit tâlharii de argaţi şi când treceam prin dreptul curţii, haţ! mi-au prins câinele cu laţul. Am intrat după ei în curte, mi-am luat câinele în braţe. Zic: „boierule, nu-mi ucide câinele, ori ucide-mă şi pe mine odată cu el". Au sărit doi inşi pe mine, mi-au smuls câinele din braţe şi mi l-a ucis chiar dânsul cu mâna dânsului... Iaca aşa am păţit şi acum am venit la dumneata să ne înveţi ce e de făcut.

(Aici nenea Iorgu, în culmea indignării, îşi scoase batista din buzunar, îşi şterse fruntea cu furie de credeam că şi-o jupoaie, îi trase câteva înjurături cari nu se pot transcrie şi rebăgându-şi batista în buzunar urmă):

— Auzi sălbătăcie!! Auzi dumneata grozăvie! Cine? ăla care-mi vorbea... Nu-mi veneà să çrez. De pătru-cinci ori am întrebat: — „Mă, cine v'a făcut aşa?— Ciocoiul.— Care ciocoiu? — Ciocoiul nostru ăsta noul, Soare Păunescu, de!". Ce sfat să dau oamenilor? I-am sfătuit şi eu într'o doară să-l deà în judecată... şi iacă aşa.

Şi nenea Iorgu tăcu.

— Dar bine, zisei eu, conflictul pe care l-ai avut cu el în tren nu mi l-ai spus,

www.dacoromanica.ro

— A ! — (făcu dumnealui). — Alaltăeri plec la București. Eram cu mai mulți într'un compartiment. Când să plece trenul, tranc ! mă pomenesc și cu el.

N'am putut să mă stăpânesc și, înainte de a-mi întinde mâna, zic : — Mă rog, adevărată e istoria cu împușcarea copoilor ? Zice râzând : — Da' de unde știi dumneata ? — De unde, de neunde, e adevărată ? — Da, niște braconieri. — Cum braconieri, că aveau permisuri de vânătoare pe cari le-ai luat dumneata și vânau pe locurile lor. Zice : — Așa e, ei stau pe locurile lor și câinii goneau în pădurea mea.

Atunci l-am luat și eu : — Apoi bine, stimabile, dumneata, care de câte ori te întâlneam făceai paradă de democrație și de dragoste de țăran, dumneata ai la București fel de fel de petreceri : teatre, concerte, circuri, cinematografe, muzee, biblioteci, cluburi, sindrofii și câte și mai câte ; iar bieții nenorociți ăia, ce au la țară ca petrecere, după o săptămână de muncă, din care cea mai mare parte făcută pentru îmbogățirea dumitale ? Cârciuma și câțiva din ei vânătoarea. Și dumneata care mereu vorbești de ahtiarea stăpânilor, de tăgăduirea drepturilor și de confiscarea lor, dumneata le confiști permi-

www.dacoromanica.ro

surile de vânătoare, le ucizi copoii..." şi dă-i şi dă-i... Intr'un rând a dat să spuie ceva; dar i-am tăiat vorba, zic: „— In sfârşit, domnule, când te-oi mai auzi vorbind de dragoste şi de milă pentru ţăran, uite (şi am scos revolverul din buzunarul dela spate al pantalonilor şi i l-am arătat) zic: uite, eu port revolverul la mine şi pe bătrâneţele mele dacă nu te împuşc, cum ai împuşcat dumneata copoiul lui Vasile Călăraşul!". Şi mi-am luat geamantanul şi am trecut în alt compartiment.

Ioan Al. Brătescu-Voineşti.

www.dacoromanica.ro

POPA GHEORGHE

Satul Vălcelele e așezat pe un tăpșan, la o deschizătură mai largă a văii Cordunului, de unde nu mai vezi în spre apus și miazănoapte decât întunecime de codru până 'n cătările munților.

Cum vii în sat, ai în stânga, înșirate pe trei uliți umbrite de pomi, casele gospodarilor, curate, albe, învălite cu șindrilă, mai toate cu pridvor în față, — iar în dreapta, dincolo de pârâu, pe costișa ușor trăgănată în bătaia soarelui, viile și livezile satului, înadins par'că așezate astfel, ca fiecare să-și aibă răzorul lui sub ochi. Locul e retras din lanțul de podgorii ce 'mpodobesc dealurile țării, dela Drâncea până în Ștefănești, dar fiind la adăpost de crivăț și răvărsat spre miazăzi, dă vinuri bune, și din belșug.

In satul acesta am poposit eu odată pe-o încântătoare seară de August, la părintele

www.dacoromanica.ro

Gheorghe Avrămescu — un bătrân desghețat și spornic la vorbă, despre care auzisem c'ar fi făcut cu adevărat minuni în parohia lui.— N'am să uit nici odată dragostea cu care m'au primit oamenii aceia, la cari buna și larga ospitalitate strămoșească, se vedeà a fi una din condițiile de căpetenie ale fericirii lor.

De cum pășiai pragul, simțiai c'ai intrat într'o atmosferă de fericire. Casa, veche, strălucitor de albă, sub strașina ei lată, erà încunjurată de pomi stufoși ce par'că voiau s'o ascundă de vederea lumii, — și răcoare, și liniște ca la mănăstire, și flori în toate părțile, și prin odăi un miros plăcut de dumbravnic și de mere domnești. — Preoteasa, o bătrână scundă și vioaie, cu nu știu ce undă de duioșie în vorbă și 'n privire, îmi arată etăcutul în care aveam să dorm. „Iaca, aici ești la dumneata"... Și n'o mai văzui pâu' la masă.

— Poate vrei să te lași puțin, zice părintele, — a fost așa mare zăpușală azi...

Și, fără să-mi lese vreme să-i răspund, trase ușa încetișor și se depărtă în tăcere, ca și cum aș fi și adormit și i-ar fi fost grijă să nu mă deștepte. Drept e că mă cam ametise atâta drum — șase ceasuri de trăsură, și

www.dacoromanica.ro

cald, şi praf. M'am spălat pe obraz cu apă rece şi-am stat puţin de m'am odihnit. Când am ieşit, părintele m'aşteptă în pridvor. Masa erà pusă.

—Frumoase locuri aveţi pe-aici, zic eu, purtându-mi ochii pe şirul de coline bogat îmbrăcate, peste cari luceau încet umbrele 'nserării.

— Frumoase, domnule, da nu prea au cătare. Că vin cam la o parte din vadul trecătorilor. Rar mai vedem şi noi pe câte cineva. Ce vrei d-ta? Trei poşte pân' la târg, şi tot cam atâta şi pân' la staţia cea mai apropiată.

— Câte odată, părinte, e ş'un bine pentr'un sat depărtarea asta de târg. Îşi păstrează oamenii sufletul mai curat — şi portul, şi datinele din bătrâni...

— De asta, aşa-i, n'avem ce zice. Iaca la noi, mai nu găseşti casă care să nu-şi aibă războiul ei. Unele au şi câte două, unde-s fete mai multe. Toamna, după ce se isprăveşte lucrul afară, şi cât ţine iarna, freamătă valea de huetul vatalelor.

— Fac şi de vânzare?

— Fac unele, şi duc pe la iarmaroace — duc pânzeturi, alesături, marame de borangic. Stau bine oamenii. Stau mai bine decât peaiurea... Sunt aste două sate mai despre

www.dacoromanica.ro

câmp, Runcu și Dumbrava, pe unde-ați trecut, pe-acolo oamenii tare-s îngenunchiați.

— Or fi și ei de vină.

— Or fi, nu zic. Da și noi. Fă d-ta socoteală: trei rânduri de arendași, cari 'n mai puțin de douăzeci de ani au ieșit milionari de pe Dumbrava. Și stăpânul moșiei, unu' Mitache Pavli, n'a mai dat p'în țară, de când era tânăr. Are casă mare la Paris... copiii lui nici nu mai știu românește. Țăranii — strâmtorați din toate părțile, pământ nu, dreptate nu — ce vrei să facă? Să ia parul? L'au luat la 907 — ș'or spune și morților prin ce grozăvie-au trecut.

— Ați avut și pe-aici răscoale?

— Aici, chipurile, nu. Dar la Dumbrava a fost blăstămăție mare. Oamenii beți au luat pe preot, l-au pus cu de-a sila să se îmbrace 'n odăjdii și, cu el în frunte, au năvălit la curte, au dat foc hambarelor, au spart ușile și ferestrele casei și s'au năpustit înăuntru; nu era acasă decât nevasta arendașului, — s'ascunsese 'ntr'un dulap. Acolo au găsit-o și, cu urlete de fiară, au scos-o, au dus-o la clavir și au pus-o să le cânte, zicând că ei au bal, și vor să joace. Câțiva băetani se 'mbrăcase 'n rochiile cucoanei, alții în hainele boierului, și făceau fel de fel de strâmbături

www.dacoromanica.ro

şi de caraghioslâcuri, — cocoana, săraca, plângea şi cântă, ei rădeau cu hohote şi jucau; apoi a venit un vlăjgan c'o bardă 'n mână, ş'a strigat: „staţi măi! acu să-i cântăm noi şi ea să joace“ şi unii fluerând, alţii răcnind, şi izbind cu pumnii, cu ciomegele, cu topoarele în clavir, în oglinzi, au silit-o să joace pân' a înebunit. In vremea asta o altă ceată găbuise pe vichil în gârliciul pivniţii, şi, ţiindu-l sub genunchi, cu faţa 'n sus, îi vârau cu pumnii ţârnă 'n gură şi-l mustrau:

„Brazd'adâncă, rânduri dese!... Na, brazd' adâncă! Na rânduri dese!“. Şi l-au buchisit acolo pân' l-au lăsat mort. Pe urmă s'au întrulocat cu ceilalţi, au dat foc casei ş'au plecat puhoiu înainte, spre târg. Numai Voicu al Tofanei, singurul din sat de-aici care se 'nhăitase cu ei, s'a furişat de gloată şi cum a venit acasă s'a trântit pe pat, îmbrăcat cum erà, ş'aşa l-a apucat un tremur ş'un plâns, c'a trimes mă-sa 'n grabă după mine, să viu să-i citesc. A zăcut vr'o lună. Ardea ca de lingoare şi băiguia şi se deştepta noaptea speriat din somn. De-atunci a şi rămas el cam tehiu. — Incolo nimeni de-aici nu s'a mişcat. Că eu, cum am simţit că 'ncep unii să zbârnâie, m'am şi dus pe la ei pe-acasă şi le-am spus: Mă, voi să vă păziţi treaba — să

www.dacoromanica.ro

nu vă potriviți nebunilor, cari umblă să deà foc lumii, că ei n'au nimic de pierdut — iar turbarea asta să știți că tot în capul lor are să se spargă.— Și s'au astâmpărat. Mult face-o vorbă, spusă la vreme! De-atunci n'ar ieși unul din cuvântul meu, să-l pici cu lumânarea.

— Sfinția ta ești de mult preot aici?

— Eu? Dela descălecătoare... Iaca, împlinesc, la Sfântu Ilie, patruzeci și patru de ani.

— Stăteau mai bine oamenii pe-atunci?

— Dă, mămăliga n'o fi fost mai mare —da' erau guri mai puține... Asta-i vorba unui moșneag din Boroia; ci-că venise un ministru pe-acolo, cu vr'un an înainte de răscoale, și se strânsese oameni la curte, să-și mai descarce din cele păsuri. Așa, spune unu una, altu alta, numai moșneagul stà la oparte și tăceà. Il întrebă ministru:

— Da d-ta ce zici?

— Rău, cucoane.

— Cum rău?

— Rău, tare rău! A ajuns cuțitul la os. Și să nu vă pară lucru de șagă. Da or să vie oamenii la aceea, c'or să ià parul să-și facă dreptate.

— Apoi, moșule, zice ministru, dacă ei or luà parul — om luà și noi puștca.

www.dacoromanica.ro

— Hei, boierule. măcar de-ar dà Dumnezeu să ne mai răriți, — că scurmăm prea mulți la o bucățică de pământ, și-s prea multe guri pe-o biată mămăligă...

In vremea asta, iaca și mama preoteasa, îmbujorată la față și cu cheile la brâu, aduce castronul cu supa, — în urma ei pășește un băiețel îmbrăcat ciobănește, ținând cu mare grijă, pe-o tăviță verde, cana cu vin. — Părintele blagoslovește, preoteasa se roagă de iertare... și ne-așezăm la masă. O supă de clapon, un rasol cu usturoiu, pui fripți la frigare, cu saramura lor, și niște alivenci cu smântână, coapte pe frunză de hrean...

„Ca la țară", se scuză — din obiceiu — mama preoteasa, după fiecare fel; iar părintele — pasă-mi-te tot din obiceiu — face mereu semn băiatului „s'aprindă candelele", — băiatul le-aprinde, și noi le stingem: e un vinișor profir, despre care spune părintele c'a fiert înfundat, încât și-a păstrat toată tăria dela Dumnezeu, și de-aceea face-așa spume când îl torni în pahar.

Nici nu știu când am rămas numai noi amândoi. Tocmai făceam în gând o alăturare între chipul palid de sfânt pe care-mi

www.dacoromanica.ro

închipuiam că trebuie să-l aibă părintele, după cele ce auzisem despre el, și figura asta roșcovană și jovială pe care-o aveam înaintea mea, — și constatam că, de câte ori îmi construiesc în minte persoana fizică a unui om, pe baza datelor pe cari le am despre persoana lui morală și despre faptele lui, mai totdeauna confruntarea cu realitatea îmi dovedește că m'am înșelat. Se vede că în vremea asta au plecat și preoteasa și micul aprinzător de candele, iar în locul lor a venit pe tăcute și s'a așezat jos, lângă scaunul părintelui, un ciubăraș cu ghiață, în care-și așteptau rândul câteva sticle din acelaș profir.

Inoptase. Din bezna unei păduri se ridică încet o felie de lună, și — ca la un semnal — tarafuri de greeri începură a țârâi din toate părțile.

— Dumneata să-mi spui drept: dacă ești ostenit — mergem la culcare. Dacă nu ești ostenit și ai plăcere să mai stăm de vorbă, eu... despre partea mea — și până mâini la ziuă.

Mă uit lung în ochii părintelui.

— Să spui drept?

— In frica lui Dumnezeu.

— Eu, părinte, pentru sfinția ta am venit.

www.dacoromanica.ro

— Cum pentru mine ?

— Uite așa. Am auzit de d-ta, de faptele d-tale bune, și am venit să te cunosc.

— Faptele mele bune !...

Părintele oftă, rostind rar și gânditor vorbele acestea. O clipă se uită în lumina lămpii, clătinând din cap, — apoi, ca trezit din depărtate amintiri, urmă :

— Intr'un fel, poate că e mai bine să nu mai știm din ce rădăcini ticăloase răsar adesea faptele bune. — M'ai crede când ți-oi spune că cea dintâiu chemare pe care am simțit-o în mine, cel dintâiu vis al copilăriei mele a fost... să mă fac tâlhar ? Da' tâlhar în lege — nu așa, să încurc lumea. Și bagă d-ta de seamă cât a trebuit să gândesc și să lucrez în direcția asta, dacă cei doi veri ai mei, cari au copilărit cu mine și au fost, ca să zic așa, ciracii mei, au și ajuns, în adevăr, tâlhari vestiți. Poate ai auzit de frații Goangă. Au pierit amândoi în ocnă. Unul din ei, cel mai mare, a murit împușcat de sentinelă într'o noapte, când a vrut să fugă, — celălalt s'a prăpădit de inimă rea, cu lanțurile de mâini și de picioare, la vre-o trei, patru luni după frate-său.

— Te-ai mai văzut cu ei ?

— Nici odată. Auziam, din când în când,

www.dacoromanica.ro

așa, câte o znoavă despre isprăvile lor. Și atât.

— Și... sfinția ta cum ai scăpat?

— De ocnă? întrebă părintele, făcând haz de răstălmăcirea asta a vorbei mele... Uite cum: într'o zi a venit la noi, supărat foc, tatăl băieților, care erà frate cu mama, și a început cu gura la tata: că eu sunt un desmățat, că umblu fugar dela școală — eram în clasa a patra repetent pentru a doua oară, și, e drept, că nu prea avem o frecventare regulată, — că i-am momit și pe băieții lui de i-au furat bani din tejghea și marfă din prăvălie și au împărțit cu mine, că eu sunt capul răutăților și că, dacă nu-mi sucește tata urechile, are să-mi sucească el gâtul când m'o mai prinde pe la poarta lui. M'a chemat tata, m'a cercetat de față cu el. Eu luam foc cu gura; dar se vedea cât de colo că sunt vinovat. Mi-a ars două palme, de mi s'a zgâlțâit creerii în cap, și m'a dat afară.

S'au ciorovoit ei ce s'au mai ciorovoit, și a doua zi de-mânecate a pus tata murga la căruță, și m'a dus tocmai la Chițoc, la unu' popa Macarie, care avea o școală de cântăreți; da el ne puneà de îi munceam toată ziua ca robii, și numai seara, când pi-

www.dacoromanica.ro

cam de somn, ne luà la învățătură, și vai de mama noastră ce pățeam. In sfârșit, ce să ți le mai înșir? Eram de paisprezece ani când m'a dus la Chițoc, șase ani și mai bine am mâncat pita' și bătăile părintelui Macarie, vreo trei ani m'a mai purtat pe la Huși, pe la Galați, și, când am împlinit douăzeci și patru de ani, am intrat și eu în rândul oamenilor, am pus potcapiu în cap și am venit aici. Și aici am rămas.

Părintele se aplecă tacticos, luă o sticlă și... aprinse candelele.

— Noroc! zise, ciocnindu-și paharul cu al meu.

— Dreptate! răspund eu — nu cu gândul de a face din aceasta sămânță de vorbă, ci numai așa, ca să nu-mi deprind gura cu invocarea unei puteri, pentru care n'am nici un fel de stimă.

Bătrânul goli paharul, îl lăsă binișor pe masă și se uită la mine foarte serios.

— Mare vorbă ai spus!...

Dar eu, ca să nu-și uite firul și, văzându-i în ochi un pronunțat început de înduioșare, care, nu știu de ce, mă făceà să cred că trebuie să fie preludiul unei lungi digresiuni, m'am și grăbit să-i aduc aminte de unde a rămas.

www.dacoromanica.ro

— Și cum spuneai, te-ai așezat aici...

— Apropo de vorba d-tale, să-mi aduci aminte, că am să-ți spun mai pe urmă ceva foarte... în sfârșit ceva care pe mine m'a schimbat cu totul din ce eram — pot zice m'a făcut alt om... Dar să mă întorc la ce începusem să-ți povestesc. Vin eu aici, — dar trebuie să-ți spun că, pe vremea aceea, singurul gând care mă stăpâneà erà ca, prin orice mijloace și cu orice preț, să fac avere. Și nu să zici că eram un zgârcit, să tremur când dam paraua din mână, ori să-mi mănânc de sub unghii. Că mă vedeam cum sunt, și mă judecam. Dar erà ca un demon care se svârcolea în mine, — poate, trezirea unei vechi patimi nesatisfăcute, moștenită dela tata, Dumnezeu să-l ierte, sau mai de departe, dela cine știe câte rânduri de străbuni însetați de o fărâmă de putere, de o ușurare, de un traiu mai bun. Și nimic nu usucă sufletul omenesc, nimic nu te face mai hain și mai neîndurat, ca pofta asta blestemată a banului. Am să-ți spun mai pe urmă cum am scăpat de ea. — Sosesc aici așa cam pe la toacă, în ajunul lui Sfântu Ilie. A doua zi dimineață, biserica erà plină — am slujit după toată cuviința — cântam frumos pe atunci și, la sfârșit, am ținut norodului

www.dacoromanica.ro

un cuvânt, în care spuneam între altele că eu n'am venit aici să strâng avere, ci am venit să păstoresc, să fiu părinte şi povăţuitor sătenilor, că pe mine banul nu mă ispiteşte — ştiam ce preot fusese înaintea mea — că nu comorile pământeşti fac fericirea noastră, ci comorile cereşti, pe cari „nu le mănâncă rugina, nici nu le fură tâlharii"... şi 'ncheiam cu vorbele apostolului Iacov despre deşărtăciunea şi nestatornicia bogăţiilor. „Veniţi acum, bogaţilor, plângeţi şi vă tânguiţi de necazurile ce vor să fie asupra voastră! Bogăţiile voastre au putrezit şi hainele voastre le-au mâncat moliile". In vremea asta mă uitam hulpav la salbele de aur dela gâtul femeilor...

Mie însă îmi făceà rău să-l aud vorbind aşa. Aveam impresia că 'ncepe să se desbrace înaintea mea, — mă gândeam că poate a luat un pahar mai mult — şi, cum voia să-mi mai toarne, am pus palma deasupra paharului.

— Mulţumesc, zic, e destul pentru mine. Eu sunt cătană slabă.

— 'Ei fi vrând să te culci. Dacă ţi-e somn, o curmăm aici — şi mai tăinim noi mâni.

— Ba, de somn nu mi-e somn — stau bucuros ori cât; da să-ţi spui un lucru, părinte,

www.dacoromanica.ro

să nu te superi : îmi pare că sfinția ta prea vrei să te 'negrești și...

— Dă-mi voie. Dumneata-mi spuseși adineaorea c'ai venit aici pentru mine, c'ai vrut să mă cunoști pe mine, popa Gheorghe, — nu-i așa ?

— Așa e.

— Ei, domnule-dragă, aista-i popa Gheorghe cel adevărat.

Acum părintele aveà ceva milităresc în glas, în ținută, în privire, și — cum își ridicase fruntea cu o liniștită mândrie de biruitor și primeà în față lumina dela lampă — îmi făcu de odată impresia că am cu totul un alt om înaintea mea. Duse paharul la gură, sorbi încet până la jumătate, apoi, ridicându-l în dreptul luminii, se uită lung, în zare, la vinul ce mai rămăsese, și urmă, din ce în ce mai încălzit, din ce în ce mai stăpân pe vorba lui.

— Laca, domnule, lucru adevărat ! Lucru sfânt — fără pic de vicleșug în el ! Gustul, buchetul, coloarea, tăria, limpezimea — toate-s întregi, curate, așa cum i le-a hărăzit cel de sus. Nu zic — or fi băuturi mai dulci, mai aromate, mai răcoritoare, făcute din strafide, din zamă de mere, din spălătură de faguri și de trântori storși, ori apă

www.dacoromanica.ro

chioară, boită, amestecată cu oțet, cu spirt, cu mursă și naiba mai știe cu ce, pusă 'n sticle 'nfundate, cu niște etichete grozave și cu niște prețuri și mai grozave... Și cumpără lumea și bea, și-i mulțumită. Ai băut și d-ta. Da, băutură de asta ți-au dat drept vin adevărat dela popa Gheorghe Avrămescu din Vălcele. Și ți-a plăcut. Ș'acum ai venit la izvor, cum se zice, — ai venit să bei dela canea, ca un băutor care se pricepe la lucru bun. Și iată, eu ți-am scos din vinul meu cel adevărat, ș'am întins garafa să-ți torn, și d-ta ți-ai acoperit paharul cu mâna, și mi-ai spus, cu părere de rău, că nu-i ăsta vinul din care-ai gustat la București și pentru care-ai făcut atâta drum pân'aici... Hei, dragă domnule, spălătură de trântori storși nu mai am! Am avut. Am avut multă, ș'am desfăcut-o toată. Și se prăpădeà lumea după ea. Că și de leac a fost bună. Pe câți n'am îndreptat cu ea! Acum nu mai am. — N'am decât vin adevărat... Vrei să-ți torn?

Figura bătrânului erà toată o lumină. Intinsei voios paharul și-l ținui până mi-l umplu.

— Să trăiești, părinte! Dumnezeu să te ție sănătos și voinic, pentru fericirea satului d-tale. Am înțeles pilda pe care mi-ai spus-o,

www.dacoromanica.ro

Și-mi pare bine că ți-am dat prilej să mi-o spui. Trăiască vița care ne dă „vinul cel adevărat“ !...

Am băut paharul până 'n fund. Părintele mă 'nvălui într'o privire caldă, de o nespusă duioșie.

— Acu să-ți spun... Da o fi târziu, — câte ceasuri sunt ?

— Nu mai sunt ceasuri ! Adevărul e veșnic — n'are ceasuri !

Vorbele astea, fără să vreau, le-am spus ceva mai tare, c'un ton declamator și c'un fel de solemnitate ridiculă, de care mi-am dat seamă numai de cât. Simțeam un început de dogoreală pe la urechi și pe la tâmple, o încordare acră la încheieturile fălcilor și... nu ameteală, dar o ciudată nevoie de a mă observa, de a-mi cumpăni mișcările, vorba, glasul, de a-mi înregistrà cu o neobișnuită grijă, în toate amănuntele, senzațiile de auz, de văz, de pipăit, — uneori simțiam în degete o lipsă de precizie tactilă, parc'aș fi avut mănuși în mâini.

Părintelui însă i-au făcut bună impresie vorbele mele teatrale. Mi-a umplut paharul, și m'a bătut vesel pe spate.

— Ei, iaca așa-mi place mie omul. Să trăești, drăguțule, și toate cele dorite !

www.dacoromanica.ro

Goli paharul, apoi se uită 'n jos, cu privire 'ntrebătoare, probabil la sticle, şi — mulţumit de răspuns — îşi luă vorba de unde-o lăsase.

— Biserica... nu se mai îngrijise nimeni de ea ; gunoiu, şi colb, şi pânze de păianjeni în toate părţile. Am curăţit-o frumos — am făcut-o oglindă. Apoi am căutat să aflu cum e satul şi ce fel de oameni sunt. La zi'ntâi m'am dus cu botezul p'in toate casele, am văzut cuprinsul fiecăruia, m'am dat în vorbă cu unul cu altul. Ei se cam codeau la început,— ştii, cum e firea ţăranului, închisă, bănuitoare — l-au păcălit atâţia — pe urmă mă şi vedeau aşa tânăr... Da eu, ca să-i fac să aibă 'ncredere în mine, m'arătam neştiutor în ale lumii, ceream la toţi părerea despre lucruri pe cari le cunoşteam foarte bine, ascultam cu luare aminte sfaturile lor, şi mă minunam de toate câte-mi spuneau. Cu măsura asta mi-i mai îmblânzisem, — că 'ntâiu se uitau cam chiorâş la mine. Satul eră mărişor, — peste două sute de familii ; oamenii, afară de obraţiile de aici, aveau locuri bune la câmp ; cei leneşi le 'nchiriau, cei harnici plecau de cum se disprimăvăra, puneau plugul în mustul omătului, şi toamna se 'ntorceau cu harabalele 'ncărcate şi cu părăluţe

www.dacoromanica.ro

la chimir. Țăranul nostru însă e foarte fudul : cât a prins puțin cheag, nu te mai vede. Inainte vreme toți stăteau bine. Dar, ci-c'a venit odată un an de belșug cum nu s'a mai văzut, și s'au făcut atâtea bucate și atâta vin, că nu mai știau oamenii pe ce s'arunce banii. Și de-atunci mulți au dat îndărăt. Că s'a întins, ca o molimă 'ntre ei, un fel de întrecere: care să aibă casa cea mai mare, trăsura cea mai frumoasă, caii cei mai scumpi. Și nu să zici că-i împingea la asta dorința de un traiu mai bun, — că ei tot în chiler dormeau și tot mămăliga aceea o mâncau cu te miri ce, — dar în ruptu-capului nu s'ar fi lăsat un om mai nevoiaș să pară 'n ochii lumii că el îi mai prejos decât ceilalți. Când am venit eu, afară de vreo zece familii cari în totdeauna au stat bine, pot zice că nimic nu mai eră din vechea strălucire. Unde și unde mai vedeai câte-un hârb de natișancă sub o dărămătură de șopron, ori câte-o brișcă hrintuită, de nu se mai știa ce-a fost. In schimb, mai toți cei cari, cu douăzeci de ani în urmă, își încurau telegarii, pocnind din biciu și chiuind, erau acum globiți, cu munca lor și cu ce bruma mai aveau, la Năstase Ortopanu, care ține orânda din capul satului — o hardughie mare — ai trecut pe lângă ea când

www.dacoromanica.ro

ai venit. Că să vezi, domnule, când s'alege câte unul mai abraș dintre țărani și se pune el să-i învârtească pe ceilalți și să ți-i stoarcă — apoi nu-ți mai trebuie altă lipitoare. El suge fără teamă, fără milă și fără saț. Suge cu sete a sute de ani de anarhie și de așteptare. Au fost tătari, turci, fanarioți, și câte lifte toate cari ne-au storș — și nu ne-au venit de hac; dar când s'or pune țăranii să se despoaie ei între ei — să știi că e începutul pieirii noastre...

Părerea asta eu n'o împărtășeam de loc, și cred că nici părintele nu ținea așa mult la ea, — dar eră târziu, și 'mi era silă să mai stârnesc o discuție asupra ei; mai ales că, de câteva minute, nici nu mai urmăream decât în fulgerări povestirea sfinției sale. Imi umpluse iar paharul și, pe când sorbeam așa, cu gândul aiurea, mă pomenii că-mi sună 'n minte, din ce în ce mai stăruitor, următoarele vorbe: „Vinul ăsta se cere băut, cum se cere sărutată o fată mare". De bună seamă, una din acele amintiri izolate, cari dorm în umbra subconștientului nostru, și din când în când ies la iveală, fără nici o noimă, ca vorbele pe cari le îngână somnul. Dam să mă scutur de obsesiunea asta, ca să pot ascultă, — pierea o clipă, și iar venea,

www.dacoromanica.ro

cum îți vine uneori, în zăpușala verii, câte'o muscă lipicioasă care, de ce-o alungi, de ce te sâcâie mai îndrăcit. Uneori mi se părea că e foarte frumoasă comparația — cum ți se par, în vis, grozav de importante unele lucruri de nimic — și mă hotăram să beau întâiu și, când oiu isprăvi paharul, s'o spui tare... Alteori mi se părea că aținisem. Tresăream, ca ars de biciu: oare cât oiu fi dormit? Ș'atunci aveam un sentiment penibil, de groază, de sfârșeală, de atingere cu moartea, sentimentul pe care-mi închipui că trebuie să-l aibă cei ce se deșteaptă dintr'un atac de epilepsie. Odată chiar mi s'a părut că se 'nvârtește casa cu mine, și m'am ținut de scaun.

Din fericire, părintele nu băgà de seamă și-și urmà vorba 'nainte.

Cât oiu fi stat eu așa, cu mintea 'n poghiazuri, nu știu. Când am reintrat în stăpânirea atenției mele, părintele cucerise satul pe trei sferturi, și o bună parte din banii ce curgeau mai înainte în tejgheaua lui Ortopanu, acum veneau frumușel, aduși ca de puterea unei vrăji, în punga sfinției sale.

— ... Ii spuiu eu protoereului toată daravera cum a fost dela început, îi arăt zapisele răscumpărate, cu formă 'n regulă, și mergem

www.dacoromanica.ro

la primărie să facă ancheta. Acolo — ce să vezi d-ta? — Din treizeci și opt de oameni, câți iscălise jalba la Vlădica, nu venise nici jumătate. — Unde-i Ortopanu? Că el erà în capul listei. — E bolnav în pat. Eu zic: îl văzui azi dimineață, — venea călare dela Dumesnic — l-o fi deochiat Minodora.

Protoereul, cu jalba dinainte, începe a-i chema. Cutare — lipsește. Cutare — nu erà acasă, i-a lăsat răspuns nevestei.

— Ion Liță!

— Aici, zice vătășelul, și-l strigă din ușă.

— Nu-i aici, nu-i — a plecat, îi răspunde un glas de afară.

— Ei, al dracului, zice notarul, și ăsta făcea o gură...

— Toader Onufrie!

Un bundoc sașiu, ciupit de vărsat, cu nasul turtit, cu mustața rară, dată pe oală, și cu niște mâini mari păroase ca de orangutan, intră, și stă încruntat lângă ușă. Se uită 'n jos. Din când în când își duce mâna la gură și tușește, mai mult așa, ca să-și dreagă glasul.

— Ei, Toadere, întreabă blând Protoereul, d-ta ce plângere ai împotriva părintelui Gheorghe?

— E scris acolo, mârâie 'nfundat Onufrie,

www.dacoromanica.ro

arătând cu capul spre hârtia din mâna Protoereului.

— Bine, atunci să le dăm citire... Da să vie și ceilalți.

Nu mai erau decât patru.

— Par'că eraţi mai mulţi.

— Eram, da de azi dimineaţă, de când răzămăm păreţii..., zice Simion Ştirbu, fără să-şi ridice ochii spre noi.

— Păi, azi e Duminică. De ce n'aţi venit la biserică 'ntâiu? Voi nu sunteţi creştini?

Simion dă, plictisit, din cap — adică: ce să mai vorbim degeaba!

—Iaca, oameni buni, am venit să v'ascult. Spuneţi fiecare ce păs aveţi.

— E scris acolo, zice Simion, uitându-se crunt în jos, par'că ar fi ocărât pe cineva de sub duşumea.

— Bine, dacă-i aşa, ascultaţi.

Protoereul citeşte 'ncet câteva rânduri fără importanţă, apoi începe tare:

„Acum douăzeci de ani, când a venit ca preot aici în sat, n'avea nici de unele, că încă i-am dat noi, dela buna noastră plăcere, fieştecare câte două baniţi de popuşoi pentru trebuinţele casei, — şi astăzi are dughiană, moară, vie şi livezi de peste douăzeci de fălci, luate mai mult cu hapca dela

www.dacoromanica.ro

alde Gavrilă Spânu, Costache Plăeşu, Ion Ifrim şi alţii, cari au stat frunte pe vremuri, şacum au ajuns de le plâng copiii pe drumuri"...

— E cineva din ăştia aici ?

— Sunt eu, Gavrilă Spânu.

— Câtă vie ai avut d-ta ?

— Cu livadă cu tot am avut ca la trei fălci.

— Şi ţi le-a luat părintele ?

— Poi.

— Cum ţi le-a luat ?

— Cum, necum, ştiu că eu am sărăcit şi părintele s'a îmbogăţit.

Mă uitam la el, şi tăceam. In inima mea ardea clocotul iadului. Imi venea să strig, să se cutremure pereţii ; dar vedeam că nu 'ndrăzneşte să se uite 'n ochii mei şi asta mă 'ncredinţa că n'are să poată stărui 'n minciună până la sfârşit. Da primarul, de colo, n'a mai putut răbdà.

— Bine, măi Gavrile, eu te ştiam pe tine om în toată firea. Apoi n'ai venit tu singur la mine, şi nu m'ai rugat cu lacrămi în ochi să stăruim de părintele să te scape de datoria dela Ortopanu, că-ţi vindea şi cenuşa din vatră ? Şi nu ţi-a dat părintele aici, de faţă cu mine, două mii cinci sute de leuşori ?

— Ba mi-a dat — par'că eu zic că nu mi-a

www.dacoromanica.ro

dat? Da vorba-i, dacă vroia să-mi facă un bine, să mă fi ușurat de colo, da să nu-mi fi luat via. C'așa, ce-am înțeles?

— Cum ce-ai înțeles? Câtă dobândă-ți luă Ortopanu?

— Treizeci de poli.

— Auzi, se crucește protoereul, șase sute dobândă la două mii!

Mă plec la urechea protoereului și-i șoptesc: ia întreabă-l. de-a minune, cât a luat în mână?

— Mă rog, d-ta dela Ortopanu ai primit două mii întregi?

— Eu am primit o mie — da 'n sinet a fost scris o mie trei sute, că-mi trebuia toată miia, pentru măritișul fetii — și m'am legat că, dacă până 'ntr'un an nu i-oiu plăti, să mă cunosc dator cu două mii. Ce să fac? Eram la strâmtoare — n'aveam încotro.

Pe măsură ce-și spunea nevoile, începe Gavril' al meu să se moae. Îi piere posomoreala de pe față și din când în când își ridică ochii spre mine și se uită cu durere. Că el nu erà om rău de felul lui, da-l biruise greutățile; și se vedea cât de colo că-i pus la cale.

— Ei, și când s'a împlinit anul, întreabă protoereul, i-ai dus banii?

www.dacoromanica.ro

— Ba i-am dat sinet de două mii, că nu m'am putut înlesni.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă mi-am vândut juncanii şi munca pe-o vară, ca să plătesc o dobândă. Apoi mi-am făcut socoteală — m'am gândit în fel şi chip cum aş puteà să mă limpezesc odată ? Ş'am văzut că datoria, orice aş face, creşte mereu, creşte şi când umblu şi când stau, şi când dorm... ş'am venit aici, şi m'a scăpat părintele ; ce-i drept îi drept.

— Ţi-am luat dobândă mare ?

— Nu, — de ce să vorbesc cu păcat ? Şi cinci ani m'ai aşteptat ; că, dă, dacă n'am putut — n'am putut.

— Ţi-am pus eu vr'odată sula 'n coastă ?

— Ba, ferit-a sfântul. Da am venit eu la aceea, c'am zis : mai bine sărac şi curat.

— Atunci de ce-ai ridicat pâră nedreaptă împotriva părintelui ? întreabă protoereul.

— Ei, zice Gavrilă oftând, limba boului îi lungă, da nu poate vorbi.

Ce să-ţi mai înşir ? La urmă, au mărturisit toţi că hârtia erà ticluită de Ortopanu, că le dăduse de băut, în trei seri de-arândul, şi le făgăduise câte doi poli de fiecare, dacă m'or puteà mătrăşi de-aici. — Mă rog, erà duşmănie mare 'ntre noi. Şi nici azi nu mă

www.dacoromanica.ro

are la stomah. Da-i șiret — de nu-l încălzește soarele. Când mă vede se face dulce și lipicios ca mierea. Acu, se chiamă, ne-a mai potolit și pe noi bătrânețea.

— Părinte, eu un lucru aș vrea să aflu. Cum ai făcut sfinția ta ca, dintr'un sat de tâlhari, cum am auzit că erà când ai descălecat aici, să ai azi mândreța asta de sat, cu-așa oameni gospodari și de ispravă?

— Să-ți spun ceva — nici așa de ticăloși n'or fi fost oamenii când am venit, și nici așa de sfinți cum ți-i închipui nu sunt azi. Da așa-i lumea: și bune și rele — îi place să le 'ncornoréze. Ori te suie 'n slăvile cerului, ori te bagă 'n fundu iadului. Nu zic, am mai lăsat și eu să se creadă lucruri mari despre mine și despre faptele mele. Ba chiar am ajutat, de cele mai multe ori, să se facă din țânțar harmasar. Că tare mi-a mai plăcut tămâia asta a laudei, și mult am mai fost ahotnic de vâlvă. Știi, cum e găina ceea care, pentr'un ou, cotcodăcește de te 'năucește, așa am fost eu pentru cele mai mici și mai neînsemnate isprăvi, — le-am cotcodăcit, de... eaca le-ai auzit și d-ta dela București. — Da ia să mai luăm un păhăruț... Ori a venit moș Ene pe la gene?

— Doamne ferește.

www.dacoromanica.ro

Şi, ca şi cum aş fi vrut să-i dau o dovadă că nu-s un tovarăş de despreţuit, mi-am băut şi eu paharul pân' la fund, odată cu părintele.

— Ei, bravo! Aşa-mi place...

Işi şterse mustăţile cu dosul mâinii, şi urmă:

— Apoi înaintea mea, a fost preot aici unu popa Radu Vulpăşoiu — dac'ai auzit de el, — un bandit în toată puterea cuvântului. Pe vremea lui, acolea erà staniştea hoţilor de cai. Nu găseai în tot satul douăzeci de gospodari cinstiţi şi cu frica lui Dumnezeu. De mici copii se 'nvăţau să fure. Şi când ajungeau mari; erau maiştri, nu altă ceva. — Ştiau fel de fel de drăcii: înfăşurau copitele cailor în cârlţi şi 'n petice de ţol, ca să nu-i audă, ori le 'ntorceau potcoavele cu colţii înainte, ca să li se piardă urma, şi câte vicleşuguri toate. — A ţinut mulţi ani ticăloşia asta. Mii de cai s'au mistuit în bezna codrului, spre trecători ascunse, pe unde veneau în schimb alţi cai, furaţi de dincolo. Până 'ntr'o zi — că toate trebuie să se 'nfunde odată ş'odată — numai ce-a năvălit o poteră zdravănă, ş'a spart gaşca. S'au găsit urme de cai în biserică, şi arme 'n altar, şi frâe scumpe cu

www.dacoromanica.ro

ținte și cătărămi de argint sub sfânta masă. —Popa Radu s'a prăpădit în temniță; și multă vreme nu s'a mai slujit în biserică — a trebuit s'o sfințească din nou; un biet călugăr dela schit se mai coborà să deschidă, la câte-o zi mare, ușile altarului. Nu-ți închipui ce blestemăție am găsit când am venit aici.

Vr'o treizeci de oameni din sat, cu primar, notar, dascăl, erau închiși; vr'o zece erau fugiți în toată lumea — nu se mai știà de urma lor; iar crâșma lui Ortopanu gemea de mușterii. Sărbătoarea, se grămădeau la băutură, una cu bărbații, femei, babe, copii — de rămâneau casele pustii. C'apoi deaici s'a și iscat vrajba 'ntre mine și Ortopanu. Eu am oprit, cu strășnicie, pe femei și pe copii de a mai intrà în crâșmă. Pe cele cari nu m'au ascultat, n'am vrut să le mai împărtășesc. Incetul, cu 'ncetul, mai cu binele, mai cu răul, le-am făcut să 'nțeleagă... Ortopanu se dà de ceasul morții. Intâi a vrut să mă prindă 'n mrejile lui, că erà tare mehenghiu; pe urmă dac'a văzut că nu merge, mi-a trimes vorbă să m'astâmpăr că, de unde nu, n'are să fie bine de mine. Eu mi-am văzut de treabă. — Intr'o seară, erà toamnă, pe la culeș, cum mă 'n-

www.dacoromanica.ro

torceam dela vie, numai ce mă pomenesc cu el că-mi ese 'n cale şi 'ncepe cu gura la mine. Da duhneà a basamac — de te trăsneà.

— Ia ascultă, părinte Gheorghe, cât ai de gând să mă prigoneşti ?

— Vezi-ţi de drum, omule, îi zic, stăpânindu-mă — şi dau să-l încunjur, da cu ochii la el.

— ...Sfeştania...

Atâta am auzit— şi, când a ridicat ghioaga să deà, i-am şi pus mâna 'n beregată şi l-am năpustit într'un gard de mărăcini ; că eu — cât mă vezi aşa bundoc — da am fost vânjos tare, şi să mă crezi că nici acu nu m'aş dà aşa cu una cu două, dacă n'aş avea o iuţală 'n piept ş'un fel de înecăciune, care îmi taie răsuflarea de câte ori mă opintesc la un greu. Aşa, după ce ţi l-am buchisit bine-ha cu pumnii, cu picioarele — că el... mare, mare, da mălăeţ — i-am luat ghioaga, o ghioagă năstruşnică de corn — o am ş'acu — şi l-am lăsat acolo, grămădit în spini. In urm'am aflat că năimise doi haidamaci, cari venise cu el pân' la un loc, şi ce şi-or fi zis la urmă — că, pentr'o mână de om ca mine, namila de Ortopanu erà prea de-ajuns — şi l-au lăsat să se răfuiască singur... Apoi de-aici încolo, într'un răsboi

www.dacoromanica.ro

am dus-o. — Să vezi însă cum i-am venit de hac. El se ținea de zavistii, de uneltiri, de denunțuri, cari, la urma urmii, tot în capul lui se spărgeau. Eu — l-am bătut la pungă. Mai întâi și mai întâi, în tovărășie cu trei fruntași, am deschis drept în mijlocul satului o dugeană pervai, în care toate erau mai bune și mai ieftene decât la Ortopanu. Pe urmă, în dosul dughenei, într'o odaie mare, făcusem un fel de ceainărie, cum văzusem eu odată când am fost cu popa Macarie la Cahul. Veneau oamenii, ca la pomană: pentr'un gologan aveau un ceai și doi covrigi; unii jucau popici afară, alții stăteau de vorbă, ori ascultau o cetire frumoasă, un cântec frumos; eram tânăr, ș'aveam glas curat, și tare-mi plăcea să cetesc, să cânt și să povestesc pe la adunări— să văd eu lumea că se uită 'n ochii mei și m'ascultă; veneau copii cari spuneau poezii, că 'ncepusem tot-acolo ș'o lecuță de școală cu ei; fetele lucrau, băieții mai îndemânateci împleteau coșuri, ba ș'o mică olărie 'nfiripasem alături, unde se fac și astăzi oale și strachini, cari au mare căutare pe la iarmaroace. I-am învățat pe oameni grădinărie, stupărie, le-am făcut moară, piuă pentru sumane, — le-am arătat cum

www.dacoromanica.ro

să-şi altoiască pomii, cum să-şi păstreze fructele, cum să-şi îngrijască vitele... Munceam zi şi noapte. Munceam nu atât cu dragostea omului bun şi milostiv care vrea s'ajute pe semenii lui, ci mai mult cu setea de răzbunare a haimului, cu patima pe care ţi-o dă ura aprigă şi neadormită împotriva vrăjmaşului, pe care simţi că-l pedepseşti cu faptele tale bune, mult mai amarnic decât cu cea mai înverşunată luptă şi prigonire pe faţă. — Mare lucru e şi răutatea asta la om. M'ai crede când ţ'oiu spune, că de multe ori cel mai de seamă îmbold al străduinţelor mele a fost invidia? Nu râvna, nu dorinţa de a întrece pe cel dinaintea mea — ci plăcerea de a-l da pe el îndărăt, pofta sălbatecă de a-l doborî, de a-l vedea umilit la picioarele mele — asta mi-a dat, în cele mai multe împrejurări, şi putere de muncă şi arme de luptă. Nici odată binele meu, sau al copilului meu, nu m'a bucurat ca răul vrăjmaşului meu. — Dela început mi-a fost straşnic de urât Ortopanu. Pusese vulpoiul stăpânire pe oamenii din sat, şi făcea cu ei ce voia. Las' că-i cărau la dughiană ce aveau mai bun, da-i munceau aproape pe degeaba, îi plăteau la dobânzi, că cine apuca a se împrumutà dela el nu

www.dacoromanica.ro

mai scăpà ; în sfârșit satul scăpătà din ce în ce mai rău, și el se 'mbogățea văzând cu ochĭ. Iar pe mine nu atât îngenunchierea satului, cât ridicarea lui Ortopanu nu mă lăsa să dorm. Ș'a simțit numai decât tâlharul că vreau să-l dărâm. Ce n'a făcut, ca să mă răsucească el pe mine ? A vrut să mă 'ncurce c'o chirandă de muere, cimotie cu el, frumoasă 'n lege, avea niște ochi !... Și grozav îmi dà inima brânci ; da am mirosit că-i o capcană, și m'am păzit. A încercat să mă ià tovarăș la o pădure a Statului scoasă 'n tăiere. Și câte și mai câte... Dac'a văzut că nu-i chip, a întors cojocul. A sărit, cum îți spusei, să mă bată, — mi-a pus foc la cramă, a tras, într'o noapte, cu pușca pe fereastră în odaia unde dormeam — de s'a înfipt glonțu 'n părete drept deasupra patului ; a îmbătat pe unul și pe altul și i-a asmuțit împotriva mea ; și cu fermece a umblat, și cu bârfeli, și cu martori mincinoși pe la judecăți, și toate ca spuma s'au risipit. Veneau cercetări, anchete peste anchete — și 'n loc de mustrări primeam laude și mulțumiri. Toate isprăvile mele, în fond, interesate, știam așa de bine să le 'mbrac în veșmânt de jertfă, în cât mulți m'au crezut și mă cred și astăzi un om de-o bunătate

www.dacoromanica.ro

şi de-o nepăsare de sine, cum rar s'a mai văzut. — Se mirau unii: „Bine, părinte, cum ai putut să rabzi atâtea dela Ortopanu, şi nu l-ai dat în judecată?“ — Şi eu răspundeam, cu prefăcută smerenie: „D'apoi, că toţi avem păcate! Ştiu eu dacă-s mai bun decât el?... Numai Dumnezeu vede ce-i în cugetul nostru“. — De altfel era drept ce spuneam. Că eu de loc nu mă simţeam bun; nici adevărat nu mă simţeam. — Clocoteau în mine toate patimile omeneşti, şo clipă dac'aş fi alunecat — dus eram. Dar am avut întotdeauna o mare putere de înfrânare. Mai bine zis: un fel de socoteală negustorească a poftelor mele. Aşa, de-o pildă: Voiam cu orice preţ să fac avere. Ştii d-ta care-i cel mai bun mijloc pentr'un preot ca să facă avere? — Să-şi ascundă patima asta urâtă. Să nu cumva să s'arate lacom, că-i pierdut. Ţăranul nostru, când îl laşi la filotimia lui, e foarte darnic. Şi eu aşa am ştiut să mă port cu oamenii de-aici, că dacă mâine dimineaţă le-aş arătà că am o nevoie mare — ar pune mână dela mână şi 'ntr'un ceas mi-ar aduce douăzeci, treizeci de mii de lei ca o parà. Mi-a fost greu pân'am căpătat încrederea lor. Am avut însă răbdare, multă răbdare. Mereu îmi ziceam: Adevărata bi-

www.dacoromanica.ro

ruință e a celui care știe s'o aștepte. Și asta mă 'ntărea. — Eu astăzi sunt om bogat, se cheamă. Dacă mi-aș preface 'n bani tot ce am, aș limpezi o avere de peste două sute de mii de lei. Și am măritat fete 'n vremea asta, am însurat băieți — opt copii am avut, și sunt toți pe la casele lor... Intreabă-te, domnule dragă, de unde-am ridicat eu atâta bănet, dacă nu din sătișorul ista, pe care ți-am spus cum l-am găsit? Cu oamenii de aici am făcut avere. Ei mi-au făcut-o... Este-o vorbă: Mână pe mână se spală, ș'amândouă obrazul. — Și ei mi-au fost mie de priință, da și eu i-am sprijinit pe ei, și le-am deslegat mâinile. Că, dacă 'mprumutam pe unul la o nevoe și vedeam că nu se poate 'nlesni să-mi plătească, nu-l încurcam pe om în camete, cum făcea jupân Ortopanu, ci singur căutam să-l luminez și să-l ajut, ca și el să iasă la liman, și eu să-mi trag ce-i al meu. — Că să-ți spui un lucru: nu știu p'in alte țări cum or fi țăranii — da om de omenie și 'ntreg la minte ca țăranul nostru, gândesc că trebuie să umbli mult, ca să mai găsești pe lumea asta. Ce vrei, faci cu el — numai să știi cum să-l iei.

Am avut aici în sat beți, tâlhari, tot felul de nărăviți. Nu pot zice că i-am dizbărat pe

www.dacoromanica.ro

toți. Au mai rămas vr'o câțiva, de sămânță, — să-i ție tovărășie lui Ortopanu. Da cei mai mulți îi de mirare cum s'au schimbat. — Cu unul, Vasile Tolea, un ticălos decăzut, care nu mai avea nici rușine, nici frică, nici nimic, pot să mă laud c'am făcut o adevărată minune. Aveam în răzor cu el, pe Bâlca Neagră, un petecuț de livadă. O țineam mai mult pentru nutreț, că n'o puteam căuta: îmi venea peste mână. Lasă că n'am gustat o cireașă, ori o zarzără din câte rogodele se făceau acolo, — da 'ntr'o dimineață, dând eu o raită pe la livadă, ce să văd? — chiar Tolea mutase șențulețul care ne despărțea și intrase la mine cu vr'o doi stânjeni, iar ca să nu se cunoască pe unde fusese hotarul, pusese plugul și arase partea lui până 'n șanțul cel nou. Mă duc la el — nici nu se uită la mine. Dau eu să-l întreb, să-l deslușesc, el pace—făceà pe mortu 'n popușoi.— Hei, zic în gândul meu, asta nu i-o mănâncă lupul. Să știu bine că cheltuiesc de zece ori cât face locul — da nu-l las. Și nu l-am lăsat. Doi ani am umblat p'în judecăți... Să te ferească Dumnezeu să 'ncapi pe mâna avocaților: cea mai sfântă dreptate așa știu să ți-o întortocheze și să ți-o distrame, c'ajungi uneori să crezi că legile și tribunalele nu sunt fă-

www.dacoromanica.ro

cute ca să apere pe oamenii cinstiți împotriva ticăloșilor — ci ca să ocrotească pe ticăloși împotriva oamenilor cinstiți. Și înc'am avut noroc, că mă judecam c'un țăran; că să fi fost vr'un om mai procopsit — praful s'alegea de dreptatea mea. Nu știu cine a spus odată că legea-i ca o pânză de păianjen, în care se prind muștele mici, iar cele mari o sparg și sboară. Sfântă vorbă a spus, cine-a spus-o... Am cheltuit mult; însă a cheltuit și mai mult Ortopanu — că el îl pusese la cale pe Tolea. Da nu m'am lăsat pân' nu i-am răpus.— Pe drum, viind acasă, mă gândeam c'un fel de mulțumire de fiară cum am să-l împlinesc, — am să-l fac să-și muște mâinile... Era sărac, avea o casă de copii — cu-atât mai bine... Știi cum eram? Să fi dat cu cuțitu 'n mine — o picătură de sânge nu curgea. — Am venit, ș'am stat colea 'n pridvor pân' pe la miezul nopții, — eu și cu gărăfioara de profir... că mi-a plăcut vinul bun, din tinerețe mi-a plăcut. Nu ca să-mi pierd mințile, ori să umblu pe două cărări, — asta nu mi s'a întâmplat nici odată. Că eu multe păcate-oiu avea, da am fost om cu rușine. — Așa, am stat eu și m'am gândit... M'am gândit la mișelia oamenilor, la cumpenele copilăriei mele, la câte

www.dacoromanica.ro

greutăți am întâmpinat până să-mi văd casa casă, și toate cele la locul lor. Era o noapte — par'că se deschisese cerul, și pe la vr'un ceas, așa după stinsul lumânărilor, cum adormise tot satul, iaca 'ncepe și privighetoarea să cânte colea 'n agudul dela poartă... Doamne mări, eu cred că dacă omul ar asculta mai des cântecul privighetorilor și s'ar uità mai luător-aminte la stelele cerului — multe din răutățile și blestemățiile cari se petrec pe lume nu s'ar mai întâmplà. Eu n'am fost un om bun, de felul meu. Pe cine mi-a făcut odat' un rău, dinadins, ori m'a jignit cu ceva, nu l-am mai uitat, și nici la moarte nu-l iert. Ierte-l Dumnezeu, că el îi veșnic... Mie, iaca, mai degrabă mi-e milă de-un dobitoc, decât de-un om. Ș'am și căutat p'în toate mijloacele să 'mprietenesc pe om cu dobitoacele. Aici la mine 'n sat nu se mai pomenește să vezi pe cineva bătându-și vita, ori să-l auzi zicând: „Tio, boala dracului, mânca-te-ar lupu" — cum auzi p'în alte părți. Atâta i-am dăscălit și le-am tot spus, că vita doar de vorbit nu vorbește, da 'ncolo are și ea suflet, ș'o doare când o bați, și dă 'n genunchi când o încarci peste puterile ei... In noaptea aceea — nu știu de unde... din stele, din cântecul privighetorii, din li-

www.dacoromanica.ro

niștea de taină ce erà în jurul meu — am simțit că se coboară în mine o milă, ș'o bunătate, cum nici odată până 'n ceasul acela nu mai simțisem. Ce 'nsemna ticăloasa mea făptură în toată nemărginirea asta plină de minuni, și ce făcusem eu ca să mă pot bucura de atâtea frumuseți și desfătări cu adevărat dumnezeești !.... A doua zi — erà sărbătoare, Sfinții Impărați Constantin și Elena — la ieșirea din biserică, văd lângă ușă pe Maranda lui Tolea c'o fetiță de mână. O întreb :

— Acasă-i Vasile ?

— Acasă, răspunde femeea, fără să se uite la mine.

— Ce face ?

— Ce să facă, părinte ? vai de capul lui !

— Să-i spui să vie azi pe la mine, că am ceva de vorbit cu el.

Ș'o iau agale spre casă. Merg eu așa ca o zvârlitură de băț, ș'odată mă opresc și-mi zic : da dacă nu vine ? Omul poate se teme, ori e îndârjit, de nu mai vrea să știe de nimeni, — hai, mai bine, să mă duc eu la el. Mă 'ntorc din drum, și iuțesc pasul, ș'ajung pe Maranda.. Am ajuns-o pe-aproape de casă. Ii spun că tot aveam eu puțină treabă în partea aceea — m'abat și pe la ei. Da

www.dacoromanica.ro

femeea se uită aiurită la mine, nu ştia ce să creadă. — El şedea pe prispă, abătut, şi pierit la faţă, ca un om sculat de pe boală. Când a ridicat capul ş'a dat cu ochii de mine, a tresărit — par'că l-aş fi prins asupra unei fapte rele... Mai târziu mi-a mărturisit că 'n ceasul acela se gândea, foarte hotărît, să mă pândească 'ntr'o noapte şi să mă ucidă. — Vezi? Dumnezeu m'a trimiş atunci la el. Apoi asta nu-i minune? — Erà mai în fundul ogrăzii un teiu bătrân, şi sub teiu, între două lăviţi, o masă bătută pe patru ţăruşi. Acolo ne-am aşezat amândoi, ş'am stat mult de vorbă. Intâi şi 'ntâi i-am arătat cât l-ar fi costat locul răşluit din livada mea, dac'ar fi venit la mine şi m'ar fi rugat să i-l vând. Pe urmă i-am făcut socoteală, după cheltuielile mărturisite de el, cu cât l-a plătit, numai părăleşte, fără să mai punem osteneală, vreme pierdută, ruşine, — şi de avut, tot nu-l are. Nu ştia unde vreau s'ajung. Fără să se uite la mine, zise, dând din cap a desnădejde:

— De-acu, părinte, un car de vorbe... două parale nu fac.

— Aşa-i, zic, da eu n'am venit numai cu vorbe aici. Că, de vorbe, slavă Domnului, mi s'a acrit sufletul de doi anï de când um-

www.dacoromanica.ro

blu p'în judecăți. Eu am venit să-ți fac vânzătoare partea de loc pentru care te-ai zbuciumat atâta, să-ți iert cheltuielile de judecată și să-ți plătesc și toate datoriile pe cari le ai la Ortopanu...

— La ce-ți mai bați joc de mine!

— Ba, martor mi-e Dumnezeu, că-ți vorbesc în cuget curat.

— Apoi, cum să-ți plătesc locul ș'atâtea datorii, când eu nu mai am nimic?

— Asta-i socoteala mea. Tu să m'asculți pe mine — și-ai să vezi cum am să te descurc eu din toate...

Sunt de-atunci șaptesprezece ani. Ei bine, domnule, — să vezi dumneata ce om de treabă, și gospodar bun, și harnic, și cinstit, s'a ales Vasile Tolea... nu știu dacă am zece 'n sat ca el.

— Și cum l-ai schimbat așa?

— Mi l-am făcut tovarăș. Locul tot, cu-al lui cu-al meu, era de opt fălci. Am sădit viță și i-am dat-o 'n seamă. Eu am pus banii — el a pus priceperea, stăruința, munca. La început, vr'o trei-patru ani, a mers mai pe tânjală, — pe urmă, după ce s'a înjghebat bine treaba, au mers lucrurile strună.— Și-a plătit omul datoriile. — Și-a ridicat copiii — are-un băiat profesor în Dobrogea, o fată

www.dacoromanica.ro

măritată cu silvicultorul dela Poiana — azi e om cuprins, are ceva pus de-oparte; îi vine la cinci-şase mii de franci numai de pe vin. Şi când e vorba de pus umărul la o faptă bună, el sare 'ntâi...

Fireşte că m'a ajutat mult şi norocul — potriveala aceea de împrejurări cari par'că 'nadins vin să se 'nhame la căruţa ta, pentru a te duce nneori... unde cu gândul nu te-ai gândit. Da şi stăruinţa omului, — nici că se poate arcan mai bun de prins norocul...

*

La plecare, zic:

— Da ştii, părinte, că mi-ai rămas dator... Apropo de vorba **Dreptate**, ziceai să-ţi aduc aminte...

— Ştiu; ei, asta-i poveste lungă; şi-ţi mai datoresc una: cum m'am vindecat de patima banului. Apoi când 'ei veni să stai mai mult, cum ne-ai făgăduit — regulăm noi socotelile.

Pornesc. Părintele-mi strigă din poartă:

— Numai să te grăbeşti, că astea-s datorii pe cari moştenitorii nu le plătesc...

Al. Vlahuţă.

www.dacoromanica.ro

LA MORMÂNTUL UNEI ARTISTE

Zilele trecute s'a stins în Bucureşti, la o vârstă nu tocmai înaintată, o veche cunoştinţă a mea — Teodora Pătraşcu, pensionară a societăţii dramatice. Noi o numeam, acum aproape treizeci de ani, scurt — Tudoriţa.

Să linguşesc pe morţi ? Pentru ce ? Pe vii, înţeleg. Linguşirea este o energie care nu trebuie risipită în zadar. Mai poate un mort să-mi facă un rău sau bine ? Imi poate întoarce măcar linguşirea ?

Atunci, să spun drept.

Erà o creatură foarte puţin ciudată. Inteligenţă opacă; aproape analfabetă, şi talent destul de puţin. In schimb, culmea bunătăţii; foarte simplă şi blândă — talente foarte rari la teatru.

O nebiruită patimă pentru artă, răpise pe această bună creatură dela alte cariere,

www.dacoromanica.ro

unde-ar fi fost de sigur mai fericită, şi o aruncase pe scenă. Inceputul merse greu până când, din norocire, ochiul deprins al neuitatului Pascaly, descoperi în debutanta noastră stofa unor succese nu tocmai imposibile, cum credeau alţii, mai puţin pătrunzători. Asta, prin 65.

Tânăra elevă erà de o frumuseţe remarcabilă. Ovalul figurii de o tăietură antică, puţin cam prea desvoltat; corpul înalt şi mlădios, cu talia foarte sus şi voinic fără bogăţie de carne; mersul mândru şi hotărît îi dădeau un aer de băiat — un tip clasic de june lazaron napolitan de o seninătate şi o dulceaţă extraordinare. Afară de astea, un contralto grav, bine timbrat şi foarte simpatic.

Toate însuşirile ei făcură pe Pascaly să destineze pe Tudoriţa pentru travesti. Omul cu pătrunderea lui sigură nu se înşelă.

Cu multă răbdare, cu neobosită stăruinţă, cu minunata lui metodă de serinare, ajutate cu râvnă şi devotamentul fără margini ale elevei, el făcu din acea naivă incultă, o preţioasă utilitate.

Eminescu visà foarte tânăr pentru Tudoriţa, un Endymion într'un act. Pentru nenorocirea debutantei, poetul tocmai atunci a fost

www.dacoromanica.ro

ridicat din teatru de părinți și trimis transito la Viena: Endymion a rămas astfel un vis pierdut de poet.

Dar nu e nimic. In acelaș an, Tudorița a jucat cu un succes enorm pe micul Rafael Marécat din „Intimii" lui Sardou. Ștrengarul acela care săruta cu furie orice cameristă îi iese înainte — el, pe care Marécat tatăl îl recomanda că e o „fată mare"! — și care se 'mbătă până la leșin cu un trabuco furat din tabachera lui papa — erà încântător.

Par'că-l văd, cu costumul dichisit, cu capul frizat, cu zâmbetul prefăcut, cu naivitatea-i și apucăturile-i de copil, aci prea răsgâiat, aci ținut prea aproape.

Poate nimbul particular, care împăianjenește amintirile fugitei copilării, mă înșeală; dar nu cred să mai zăresc vre odată un așa de grațios Raphael.

Dar tânărul și elegantul Aramis din „Mușchetarii"? Ce frumos și dulce cavaler!

De mult nu mai văzusem pe acești juni, foarte de mult; îi și uitasem; când, acum un an, am avut o halucinație: veneau, înaintea mea, pe piața teatrului, brat la brat, un colegian ștrengar din zilele noastre cu un nobil cavaler, încă imberb, din vremea Anei

www.dacoromanica.ro

de Austria. Un moment, şi se desfăcură de braţ, topindu-se 'n aer.

In locul unde ei dispărură, văzui pe vechea mea prietenă, — Tudoriţa. Dumnezeule, ce schimbare! Ce grosime! Ce matofeală!

Mă 'nşelam. Erà mătuşa tinerilor Raphael şi Aramis. In voluminoasa ei siluetă, mi-se păruse că-i văd pe drăguţii băieţi.

Mătuşica erà bolnavă şi grozav de mâhnită. Cu aceeaş naivitate, ca odinioară, mi s'a plâns de nedreptatea ce i-o făcuse teatrul, sub acoperământul căruia şi-a fost petrecut toată vieaţa.

Fusese pusă fără voie la pensie. Tinerii din teatru, cruzi ca toţi tinerii, socotiseră pe vechea lor camaradă incapabilă să mai deà vreun concurs instituţiei; deşi ea pretindeà că este încă destul de validă şi nu se învoia în ruptul capului să cedeze.

Vechea noastră prietenă, amărâtă până în fundul sufletului, fu silită să părăsească scena şi să primească „o mizerabilă pensie", după atâţia ani de suferinţe, de sacrificii şi de creaţiuni.

A! creaţiunile!

Iată ce face atât de groaznică părăsirea scenei! Când actorul se retrage, şi mai ales de silă, simte catastrofa unor nenumărate

www.dacoromanica.ro

morți. Când el își ià adio dela garderoba lui, lasă acolo trupurile atâtor ființe, cari au fost carne din carnea lui. Acolo rămân tepene atributele materiale ale atâtor alte vieți cari fuseseră scoase din viața lui însăș.

Multiplul el rămâne pentru el însuș numai ca niște amintiri duioase a unor strălucite ființe, pe cari le-a iubit cu toată patima. Impărați măreți au fost aceia, cerșetori leproși, briganzi îngrozitori, martiri sublimi, părinți nenorociți, fii denaturați, înamorați eterici, bătrâni egoiști, oameni toți — nebuni și cuminți, proști și drăcoși, buni și răi, geloși încornorați, naivi, infami, glorioși, târâtori, deplorabili, ridicoli — dar toți eroi — și toți acum morți.

Ușile garderobei acum se închid peste ei ca niște lespezi grele: veșnica lor pomenire! Iar el, care-a fost ei, iese încet pe poarta teatrului, ca pe poarta unui cimitir, unde a părăsit surdei uitări, atâți iubiți și zgomotoși copii: se 'ntoarce singur acasă, să-și aștepte și el moartea uitat și părăsit, în tăcerea unei depărtate mahalale...

Raphael!.. Aramis!..

A! creațiunile mele!

I. L. Caragiale.

www.dacoromanica.ro

PARADOXAL

N'am înţeles nici odată paradoxele prietenului meu, d-l Teofil. D-sa judecă toate d'andoasele; pentru fiecare împrejurare, la care suntem obişnuiţi să dăm o explicare gata, fără să ne mai batem capul a umblà după invenţiuni originale, Teofil găseşte o explicare cu totul deosebită.

In toate este extravagant — dar unde e chiar absurd, e în morală.

Această ştiinţă aşa de pozitivă a suferit dela d-l Teofil o complectă răsturnare. Ce e bine la toată lumea, la d-l Teofil e rău, şi vice-versa. De exemplu, alaltăeri seară l-am văzut făcând ceva, care m'a pus în mare mirare.

Exprimându-mi acest sentiment al meu, d-l Teofil s'a apucat să-mi facă o teorie ridiculă asupra datoriei ce are societatea faţă

www.dacoromanica.ro

cu virtuţiile şi viţiile individului. Să vedeţi modul lui paradoxal. El susţine că virtuţile sunt pavăzele şi armele individului în lupta sa cu societatea, iar viţiurile îi sunt părţile descoperite şi vulnerabile.

De aci, amicul meu conchide, cu spiritul lui sucit, că societatea n'are nici o nevoie să combată viţiurile indivizilor şi să le încurajeze virtuţile — ba chiar din potrivă, pentru că virtuţile individului sunt păgubitoare autorităţii, ce trebuie să exercite societatea asupra lui, pe câtă vreme viţiurile îi sunt ei folositoare. Ce dreptate este, prin urmare, să pretinzi dela o persoană să-şi cultive vrăjmaşii şi să-şi combată sprijinitorii?

Eu, mărturisesc drept, că după astfel de paradoxe încetez de a mai discuta. Dar să nu uit a spune faptul în urma căruia d-l Teofil mi-a debitat ciudata d-sale teorie.

Amicul meu şi eu ne întorceam dela lucru pe aceeaş cale. Pe strada principală, pe care treceam noi, ieşind din podul Mogoşoaei, stau doi cerşetori la două colţuri.

Eu dau din când în când câte un ban de cinci celui din stânga: e un om foarte cum se cade; nu umblă la cârciumi; pe câtă vreme cel din dreapta, ciungul — un fost

www.dacoromanica.ro

maşinist care la un moment de chef şi-a lăsat mâna să i-o apuce un fierăstrău mecanic, este un stricat. Le dădeam la amândoi, mai 'nainte; de când am aflat însă că ciungul nu face alta cu ce câştigă decât beţii şi fumează ţigări regale, m'am hotărît să dau numai celui din stânga, care singur merită ajutor.

Intâlnindu-mă cu d-l Teofil, am apucat tot pe un drum. Aproape de colţ, eu am pregătit pentru nenorocitul meu gologanul, pe care i l-am şi dat. D-l Teofil i-a zis pur şi simplu „iartă", m'a luat de braţ, a trecut cu mine peste drum şi a dat o băncuţă ciungului cu nasul roşu. Asta m'a revoltat.

„Cum? zic: dai bucuros cincizeci de bani unui beţiv, unui viţios, şi nu te 'nduri să dai unui nenorocit de treabă un gologan?

— Se 'nţelege.

— Ştii d-ta cam ce are să facă cu băncuţa d-tale?

— Ştiu! o să bea o litră de turburel şi o să cumpere trei ţigări regale.

— Ei! şi-i dai?

— Tocmai de-aia-i dau. Eu îmi fac o datorie socială din „încurajarea viţiilor".

Şi de aci, pe larg, întreaga teorie expusă scurt mai sus.

www.dacoromanica.ro

— Care va să zică...

— Care va să zică, mi-a răspuns d-l Teofil despărţindu-ne, eu urmez strict morala socială. Care este cel mai mare precept al moralei ? Caritatea. Ei ? pentru individ caritatea nu-i un viţiu ? Mi se pare că fac bine fiind caritabil să urmez de două ori morala creştină, dând de pomană şi încurajând şi viţiurile altuia.

— Dar ştii, d-le Teofil, că nu e aşa, mă iartă.

— Nu pot să mai stau, cu toată buna voinţa ce aşi avea să te 'ncurajez a discuta filozofie morală... M'aşteaptă la masă. La revedere.

Imposibil s'o scoţi la capăt cu d-l Teofil.

I. L. Caragiale.

www.dacoromanica.ro

CITIȚI

SCRIITORII ROMÂNI

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ

Director: AL. VLAHUȚĂ

20 BANI NUMĂRUL

No. 1. **Delavrancea:** Norocul Dracului.
» 2. **Brătescu-Voinești:** Niculăiță Minciună.
» 3. **Gane:** Aliuța.
» 4. **Iorga:** Oameni cari au fost
» 5. **Coșbuc:** Poezii.
» 6. **Dobrogeanu-Gherea:** Amintiri.
» 7. **Goga:** Două morminte.
» 8. **Caragiale:** Succes.
» 9. **Gorun:** Fata cea frumoasă.
» 10. **Vlahuță:** Predare.
» 11. **Gane:** Petrea Dascălul.
» 12. **Sadoveanu:** Printre gene.
» 13. **Pătrășcanu:** Inzăpădiții.
» 14. **Jean Bart:** In cușca leului.

www.dacoromanica.ro

No. 15. **Topârceanu:** Balade vesele.
» 16. }
» 17. } **Paul:** Florică Ceteraşul.
» 18. }
» 19. **Eminescu:** Crăiasa din poveşti.
» 20. **Stroescu:** Const. Pupăză.
» 21. **Bassarabescu:** Nenea.
» 22. **Nichifor Crainic:** Zâmbete 'n lacrimi.
» 23. **Gârleanu:** Fetiţa mamei.
» 24. } **Alecsandri:** Istoria unui Galbân.
» 25. }

www.dacoromanica.ro

AL. VLAHUȚA

OPERE APĂRUTE IN

„Biblioteca pentru Toți“

No. 6	Icoane șterse	—.50
„ 116—117	Iubire, poezii	1.—
„ 51-57-59	Din goana vieții I, II și III	1.50
„ 319	Nuvele	—.50
„ 316	Din durerile lumii	—.50
„ 73—74	Dan, roman p. I	1.—
„ 76—77	Dan, roman p. II	1.—
„ 272—74	România Pitorească cu numeroase ilustrațiuni	1.50

www.dacoromanica.ro

DIN OPERILE MAESTRULUI

I. L. CARAGIALE

APĂRUTE IN

„Biblioteca pentru Toți"

No. 58

SCHIȚE UȘOARE

Cele mai strălucitoare pagini ale acestui scriitor. Oricine va râde ori de câte ori va citi aceste schițe și fragmente:

Un pedagog de școală nouă. — Reforma. — Bene-merenti, etc.

Prețul 0.50 bani

No. 121—122

NOTIȚE LITERARE

Câteva păreri. — Politica și cultura. Saloanele noastre. — Solicitudine de Stat. — O vizită la Castelul Iulia Hășdeu.

Prețul 1 leu.

www.dacoromanica.ro